МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СУДОВІ СПОРИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА»

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Е Л Е К Т Р О Н Н Е В И Д А Н Н Я

Харків – 2022

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету
(протокол № ___ від «___» _____ 2022 р.)

Укладачі:

Попов Олександр Ігорович, кандидат юридичних наук, доцент

Жушман Максим Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Судові спори: актуальні проблеми матеріального та процесуального права»: методичні матеріали. Електронне видання / уклад.: О. І. Попов, М. В. Жушман. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2022. 67 с.

ВСТУП

Навчальна дисципліна «**Судові спори: актуальні проблеми матеріального та процесуального права**» розкриває сутність судових спорів (litigation) як окремої сфери юридичної практики та зосереджує увагу на актуальних проблемах застосування норм матеріального та процесуального права у судовій практиці вирішення спорів. Аналізується зміст і значення принципів і доктрин приватного права та їх застосування при вирішенні судових спорів. Розкриваються проблеми розмежування юрисдикції цивільних, адміністративних та господарських судів у судовій практиці.

Послідовно через аналіз специфіки окремих типів судових спорів розглядаються актуальні проблеми матеріального та процесуального права, які виникають у практиці розгляду судами цивільних, господарських та адміністративних справ. Зокрема, зосереджується увага на спорах, що виникають у сфері недійсності правочинів, земельних спорах, податкових та митних спорах та ін.

Вивчення курсу спрямоване на удосконалення та розширення знань студентів, які були отримані при вивченні дисциплін «Цивільний процес», «Цивільне право», «Судочинство у господарських судах», «Процесуальні документи у цивільних справах».

Курс складається з практичних занять, розрахованих на розширене обговорення актуальних проблем матеріального та процесуального права, як з теоретичної точки зору, так і з точки зору прикладних питань.

У результаті вивчення дисципліни студенти мають:

– сформувати формування теоретико-прикладні знання про судові спори як окремий пласт юридичної практики;

– опанувати інструментарієм правника у сфері розгляду і вирішення судами спорів;

– зосередити увагу на прикладних аспектах розмежування судових юрисдикцій крізь призму судової практики та фундаментальних принципів окремих процесуальних порядків;

– бути обізнаними про актуальні проблеми матеріального та процесуального права, які мають місце у правозастосовній діяльності;

– поглибити знання та навички складання процесуальних документів, а також аналізу матеріалів судової практики, а також уміння застосовувати їх у практичній діяльності.

Підсумковою формою контролю знань, отриманих в результаті вивчення дисципліни «**Судові спори: актуальні проблеми матеріального та процесуального права**» є диференційований залік.

У цьому посібнику дається опис предмета навчального курсу, програма навчальної дисципліни «**Судові спори: актуальні проблеми матеріального та процесуального права**»; практичні завдання за певними темами у форматі кейсів; система оцінювання знань студентів; перелік програмних питань та

тематика підсумкових індивідуальних робіт з навчальної дисципліни.

Для вивчення дисципліни рекомендовано таку *основну літературу:*

1. Цивільний процес : навч. посіб. / К. В. Гусаров та ін. Харків : Право, 2020. 390 с.
2. Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій : навч. посіб. / І. В. Спасибо-Фатєєва та ін. Харків : ЕКУС, 2021. 448 с.
3. Правові позиції Верховного Суду у цивільних, господарських та адміністративних справах : практ. посіб. / уклад.: В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, С. О. Кравцов та ін.; за ред. В. В. Комарова, Д. Д. Луспеника. Харків : Право, 2019. 872 с.
4. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду: коментарі науковців / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС. 2020. 496 с.
5. Недійсність правочинів: коментар судової практики / В. І. Крат та ін.; ред. І. В. Спасибо-Фатєєва. Харків : Право, 2018. 264 с.

Інтернет-ресурси

1. Судова влада України – http://www.court.gov.ua
2. Конституційний Суд України – http://www.ccu.gov.ua
3. Єдиний державний реєстр судових рішень – http://reyestr.court.gov.ua
4. Верховний Суд. База правових позицій – https://lpd.juscourt.com
5. Законодавство України – http://zakon1.rada.gov.ua

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ СПОРИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА»

Модуль 1. Загальна характеристика судових спорів (litigation) як окремої сфери юридичної практики

Принципи приватного права в судовій практиці. Значення принципів при тлумаченні норм приватного права. Значення принципів при тлумаченні договору. Окремі доктрини як прояви добросовісності (venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки), доктрина uberrima fides).

Принципи адміністративного судочинства та юрисдикція адміністративних судів. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдань та практики Європейського суду з прав людини. Адміністративна юрисдикція: проблеми розмежування. Проблемні питання підсудності адміністративних справ у світлі судової практики. Особливості зміни підсудності адміністративних справ у зв'язку з проведенням антитерористичної операції та в умовах воєнного стану. Передача справи з одного суду до іншого.

Касаційне провадження: особливості розгляду адміністративних та господарських справ. Поняття касаційного провадження. Суд касаційної інстанції та його повноваження. Право касаційного оскарження судових рішень у адміністративних та господарських справах, підстави оскарження. Практика застосування процесуальних «фільтрів» Верховним Судом у адміністративних та господарських справах. Касаційна скарга: зміст, строк та порядок подання. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги, відмови у відкритті касаційного провадження крізь призму практики Верховного Суду в адміністративних та господарських справах. Відкриття касаційного провадження, призначення касаційної скарги до розгляду. Межі касаційного перегляду судових рішень. Розгляд адміністративних та господарських справ у судовому засіданні та за наявними матеріалами справи (письмове провадження). Судове засідання суду касаційної інстанції. Нарадча кімната. Постанова суду касаційної інстанції. Окрема думка судді. Процесуальні механізми забезпечення єдності судової практики в адміністративних та господарських справах: передача справ на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

Модуль 2. Актуальні проблеми застосування норм матеріального та процесуального права у судовій практиці

Фраудаторні конструкції: судова практика. Історія формування фраудорних правочинів. Конкурсне і позаконкурсне оспорювання правочинів.

Фраудаторні правочини та їх відмежування від фіктивних правочинів. Особливості кваліфікації як фраудаторних різних видів правочинів. Інші фраудаторні конструкції.

Земельні спори: судова практика. Критерії розмежування юрисдикції судів. Компетенція цивільних, господарських та адміністративних судів щодо розгляду земельних спорів крізь призму правових висновків Великої Палати Верховного Суду. Юрисдикційність земельних спорів, пов'язаних із наданням дозволу на виготовлення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. Компетенція судів з розгляду земельних спорів щодо передачі земельних ділянок в оренду або надання у власність. Земельні спори під час створення фермерських господарств: питання юрисдикційності. Юрисдикція судів з розгляду спорів щодо державної реєстрації речових прав на земельну ділянку. Юрисдикційність спорів щодо виконання, зміни, продовження чи припинення договорів оренди землі.

Типові та зразкові справи в адміністративному судочинстві: судова практика. Поняття та ознаки типових справ. Процесуальний порядок розгляду і вирішення зразкових справ. Зразкове рішення Верховного Суду: сутність, структура і особливості. Процесуальний порядок розгляду і вирішення типових справ. Судова практика розгляду типових і зразкових справ в адміністративному судочинстві.

Процесуальні документи у судових спорах: методика складання, судова практика. Типи процесуальних документів у судових спорах. Письмові заяви по суті справи: методика складання та порядок подання. Заяви з процесуальних питань: методика складання та порядок подання. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм процесуального права, які охоплюють питання порядку складання і подання процесуальних документів у різних формах судочинства.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Принципи приватного права в судовій практиці

Питання для обговорення:

1. Значення принципів при тлумаченні норм приватного права.
2. Значення принципів при тлумаченні договору.
3. Окремі доктрини як прояви добросовісності (venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки), доктрина uberrima fides).

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс № 1

Фабула справи та аргументи сторін. Прокопенко Остап Петрович та Фермерське господарство «Дніпро» уклали договори оренди земельних ділянок: № 1 від 01 лютого 2012 року номер запису в Державному реєстрі земель 01 від 16 березня 2012 року, кадастровий номер 0000000000:00:000:0001; № 2 від 02 лютого 2012 року, номер запису в Державному реєстрі земель 02 від 28 березня 2012 року, кадастровий номер 0000000000:00:000:0002.

У 2014 році Остап Петрович помер та після нього за заповітом право власності на зазначені земельні ділянки успадкували Борис (на земельну ділянку кадастровий номер 0000000000:00:000:0001) та Стефанія (на земельну ділянку кадастровий номер 0000000000:00:000:0002).

У 2016 році спадкоємці звернулись до ФГ «Дніпро» з позовом про визнання недійсними договорів оренди землі № 1 від 01 лютого 2012 року та № 2 від 02 лютого 2012 року, скасування записів в Державному реєстрі земель про реєстрацію договорів оренди землі № 1 та № 2.

Борис та Стефанія зазначали, що спадкодавець передав вказані земельні ділянки в оренду ФГ «Дніпро» строком на 3 роки, що підтверджується наявними в спадкоємців договорами оренди землі № 1 та № 2, які залишились після смерті Остапа Петровича. Втім, під час оформлення спадщини спадкоємці виявили, що право оренди в Державному реєстрі речових прав згідно договорів оренди землі № 1 та № 2 зареєстроване за ФГ «Дніпро» на 20 років. Після звернення до ФГ «Дніпро» позивачі встановили, що примірники договорів № 1 та № 2, які знаходяться в них та примірники цих же договорів в ФГ «Дніпро» відрізняються за змістом: 1) щодо строку оренди: 3 роки в примірниках позивачів та 20 років в примірниках СФГ «Дніпро»; 2) умов орендної плати: в договорах позивачів - орендна плата вноситься у грошовій, натуральній формі до 10 грудня кожного року, в договорах СФГ «Дніпро» натуральна форма оплати відсутня, орендна плата вноситься тільки у грошовій формі до 31 грудня

кожного року; 3) на кожній сторінці договорів позивачів проставлені підписи орендодавця, а також підпис голови ФГ «Дніпро» та печатка ФГ «Дніпро» (парафування кожної сторінки договору), договори наявні в ФГ «Дніпро» скріплені підписами орендодавця та голови ФГ «Дніпро» з прикладенням печатки ФГ «Дніпро» тільки в кінці документа. Крім цього, в договорах відсутня нормативна грошова оцінка земельних ділянок, які відноситься до приватної форми власності.

ФГ «Дніпро» заперечило проти позову, зазначивши, що: згідно змісту оспорюваних договорів оренди землі укладених саме на 20 років, в них наявні всі істотні умови та долучено всі необхідні додатки, які визначені в статті 15 Закону України «Про оренду землі». Натомість на підтвердження укладення договорів оренди на спірні земельні ділянки зі строком дії 3 роки, позивачами надано лише оригінали договорів без їх необхідних частин; у реєстраційних справах про реєстрацію договорів оренди земельних ділянок наявні підписані Остапом Петровичем акти передачі-прийому земельних ділянок, згідно рукописних виправлень до яких, орендодавець передав земельні ділянки строком на 20 років, що дає підстави вважати про волевиявлення Остапа Петровича на укладення договорів оренди належних його земельних ділянок саме строком на 20 років. Натомість позивачі не надали акту прийому-передачі земельних ділянок згідно договору зі строком дії 3 роки. Крім цього, Остапу Петровичу за його життя декілька років виплачувалась орендна плата згідно умов договорів оренди земельних ділянок укладених саме на 20 років.

У кожному із примірників договорів сторін вказано, що «цей договір укладено у трьох примірниках, що мають однакову юридичну силу, один з яких знаходиться в орендодавця, другий – в орендаря, третій – в органі, який провів його державну реєстрацію». Жодна із сторін не заявляла клопотання про проведення будь-яких експертиз.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішено спір та надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. У вересні 2017 року Мироненко Карпо звернувся з позовом до свого брата Мироненка Лавріна про визнання відмови від спадщини недійсною, частково недійсним свідоцтва про право на спадщину, скасування реєстраційного посвідчення та визнання майна спадковим.

В обґрунтування своїх вимог Карпо посилався на те, що в 1988 році виїхав на збір суниці до Республіки Польща й залишився там проживати. У 2006 році, приїхавши до батьків, дізнався, що його батько Омелян, помер у 1996 році. За життя батьки Лавріна та Карпа придбали земельну ділянку та побудували будинок. Карпові не було відомо, на кого був зареєстрований

будинок, однак оскільки в ньому проживала мати Марія, то він вважав, що будинок зареєстрований на неї.

У травні 2017 року мати померла і після її смерті Карпо подав заяву про прийняття спадщини. Втім, приїхавши на похорони матері в 2017 році Карпо дізнався, що будинок і земельна ділянка належать братові Лаврінові на підставі свідоцтва про право на спадщину, яке видане ще у 2002 році в порядку спадкування за законом. При цьому, спадщина оформлялась, виходячи з того, що земельна ділянка та будинок у цілому належали виключно батькові Омеляну.

Марія в 2002 році написала у нотаріуса заяву про відмову від спадкування майна свого чоловіка в якій вказала, що встановлений законом шестимісячний строк для прийняття спадщини нею пропущений, на спадщину не претендує та вказано, що зміст статті 22 КпШС їй роз`яснено, на видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя не претендує.

Карпо в позові наголошував, що після смерті Омеляна, його дружина Марія продовжувала проживати у будинку та користуватись ним. На думку Карпа, вона фактично прийняла спадщину, оскільки як дружина мала право на частку у спадковому майні та як непрацездатна особа мала право на обов`язкову частку, незалежно від наявності заповіту. Марія мала право відмовитись від прийняття спадщини тільки протягом 6 місяців після смерті спадкодавця. Отже, відмова від спадщини через 6 років після смерті спадкодавця була незаконною.

Поряд з наведеним Карпо зазначав, що про оформлення Лавріном права власності на спірний будинок і земельну ділянку та заяву матері про відмову від спадщини, дізнався тільки після смерті матері в травні 2017 року, а тому позовна давність пропущена з поважних причин та просив її поновити.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішено спір та надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. Муженко Степан звернувся з позовом до Державної служби інтелектуальної власності України (ДСІВ України) та Варламова Іларіона про визнання недійсною державної реєстрації авторського права, зобов`язання внести зміни до Державного реєстру свідоцтв, зобов`язання вилучити з обігу державне свідоцтво про облік авторського права.

Позов мотивував тим, що 2001 року між Косевич Тарасом та Муженко Степаном був укладений договір-угода між авторами, з тексту якого вбачається, що автором персонажів твору Рибки є Тарас, а автором їх графічних зображень є Степан, тобто графічні зображення персонажів здійснювалися Степаном за згодою їх автора Тараса і на підставі літературного опису їх

характерів. Створені Степаном графічні зображення є похідними творами образотворчого мистецтва, які створені способом переробки вже існуючих зображень (творів образотворчого мистецтва) відповідно до опису їх характерів (письмова літературна форма) в творі.

За умовами договору-угоди між авторами автор персонажів Тарас визнав права Степана на створені ним похідні образотворчі твори, які було використано для заливки певними кольорами фарби (за розкадровками) з метою реалізації творчого задуму автора при створенні Тарасом, кінофільмів.

21 березня 2003 року між ним та Тарасом був укладений авторський договір № б/н, за яким автор Тарас повністю передав (відчужив) Степанові всі майнові права інтелектуальної власності на твір «Опис і зображення головних персонажів аудіовізуальних анімаційних (мультиплікаційних) творів «Рибки», зазначений договір було зареєстровано, про що здійснено публікацію в офіційному бюлетені № 666 ДСІВ України. Таким чином, він за цим договором є суб`єктом авторського права виключних майнових авторських прав (у тому числі права забороняти або дозволяти використання) на твори, зазначені у свідоцтві від 02 липня 2002 року, а саме: «Опис і зображення головних персонажів аудіовізуальних анімаційних (мультиплікаційних) творів «Рибки»».

Всупереч зазначеному, 09 січня 2014 року ДСІВ України видала свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, згідно з яким Варламова Іларіона зареєстровано автором твору «Графічне зображення рибок з мультиплікаційного серіалу «Рибки».

Такими діями ДСІВ України були порушені виключні авторські права Степана, як правонаступника авторських прав Тараса, які передані (відчужені) йому за авторським договором від 21 березня 2003 року. Зі змісту свідоцтва від 09 січня 2014 року про реєстрацію авторського права на твір убачається, що авторські права на всі види аудіовізуальних творів із серіалу «рибки», а саме: «Графічне зображення рибок з мультиплікаційного серіалу «Рибки» належать автору графічних зображень Варламову Іларіону. Тобто, Іларіон за свідоцтвом є автором мультиплікаційного серіалу «Рибки», створеним Іларіоном з графічних (двокольорових) зображень, замість первинно створених Тарасом багатокольорових зображень козаків. Виходячи з цього, зазначене в свідоцтві від 09 січня 2014 року не відповідає дійсності, штучно вводить в оману глядачів і суспільство в цілому щодо справжнього автора та зображень головних персонажів аудіовізуальних анімаційних (мультиплікаційних) творів із серії «Рибки».

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішено спір та надайте обґрунтовану відповідь.

Тема 2. Принципи адміністративного судочинства та юрисдикція адміністративних судів
(Колоквіум)

Питання для обговорення:

1. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдань та практики Європейського суду з прав людини.
2. Адміністративна юрисдикція: проблеми розмежування.
3. Проблемні питання підсудності адміністративних справ у світлі судової практики.
4. Особливості зміни підсудності адміністративних справ у зв'язку з проведенням антитерористичної операції та в умовах воєнного стану.
5. Передача справи з одного суду до іншого.

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс № 1

Фабула справи та аргументи сторін. У квітні 2019 року Микитенко М.М. звернувся до суду з адміністративним позовом, у якому просив:

- визнати протиправною бездіяльність Сумського обласного військового комісаріату, яка полягає у не виготовленні та не направленні до Головного управління Пенсійного фонду України в Сумській області нової довідки про розмір грошового забезпечення, що враховується для перерахунку пенсій з урахуванням додаткових видів грошового забезпечення на підставі статей 43, 8, 10 та 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-XII), за формою, передбаченою додатком 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 року № 45 «Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393» (далі – Порядок № 45), з урахуванням змін у грошовому забезпеченні, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» (далі – Постанова № 704);

- зобов`язати Сумський ОВК скласти та направити до ГУ ПФУ в Сумській області нову довідку про розмір грошового забезпечення, що враховується для перерахунку пенсії станом на 1 березня 2018 року, відповідно до Постанови № 704 з повною інформацією за формою, передбаченою додатком 2 до Порядку № 45, для перерахунку та виплати пенсії з 1 січня 2018 року на підставі статей 43, 8, 10 та 63 Закону № 2262-XII з урахуванням

додаткових видів грошового забезпечення: надбавки за особливості проходження служби (50 % від посадового окладу, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років на підставі Постанови № 704); надбавки за роботу в умовах режимних обмежень (15 % від посадового окладу), премії (у розмірі 10 % посадового окладу) (на підставі Постанови № 704).

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що відповідач протиправно не склав та не направив довідку про розмір його грошового забезпечення, в яку б включались: надбавка за особливості проходження служби (50% від посадового окладу, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років на підставі підпункту 1 пункту 5 Постанови № 704); надбавка за роботу в умовах режимних обмежень (15% від посадового окладу), премія (у розмірі 10% посадового окладу на підпункту 2 пункту 5 Постанови № 704).

Вказану бездіяльність Сумського ОВК Микитенко М.М. вважав протиправною та просив суд зобов`язати відповідача скласти та направити до ГУ ПФУ в Сумській області нову довідку з урахуванням указаних показників, посилаючись на те, що рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 12 грудня 2018 року по справі № 826/3858/18, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 5 березня 2019 року по справі № 826/3858/18 визнано протиправними та нечинними пункти 1, 2 постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 103 «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» (далі – Постанова № 103) та зміни до пункту 5 і додатка 2 Порядку № 45.

Рішенням Сумського окружного адміністративного суду, залишеного без змін постановою Другого апеляційного адміністративного суду, у задоволенні позову було відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з рішенням якого погодився і суд апеляційної інстанції, виходив з того, що скасування пунктів 1, 2 Постанови № 103 та змін до пункту 5 і додатка 2 Порядку № 45 не дає відповідачу додаткових або нових підстав для складення нової довідки про розмір грошового забезпечення та направлення її до пенсійного органу, оскільки Сумський ОВК керувався чинними приписами Постанови № 103 та Порядку № 45 на момент надання довідки.

Не погодившись із вищенаведеними рішеннями, Микитенко М.М. звернувся до Верховного Суду із касаційною скаргою, в якій, посилаючись на порушення судами першої та апеляційної інстанції норм матеріального та процесуального права, просив скасувати рішення судів і ухвалити нове рішення – про задоволення позову.

Касаційна скарга Микитенка М.М. обґрунтована тим, що він набув право на перерахунок пенсії у січні 2018 року в силу приписів статті 63 Закону № 2262-XII, пункту 4 Порядку № 45. При цьому Кабінет Міністрів України уповноважений визначати процедуру проведення такого перерахунку, що й було реалізовано ним шляхом прийняття Порядку № 45.

Згідно з пунктом 2 Постанови № 704 грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу складається з посадового окладу, окладу за військовим (спеціальним) званням, щомісячних (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійних характер, премії) та одноразових додаткових видів грошового забезпечення. Такі складові передбачено в постанові Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб» та в Законі № 2262-XII.

Отже, перерахунок пенсії, на думку Микитенка М.М., має здійснюватися з урахуванням як посадових окладів, так і додаткових видів грошового забезпечення.

З поміж наведеного, Микитенко М.М. у касаційній скарзі також звертав увагу суду на те, що висновок апеляційного суду про те, що Постанова № 103 була чинною та не була скасована на момент складення довідки відповідачем та перерахунку пенсії, а отже підлягає застосуванню, є необґрунтованим, оскільки ця постанова суперечить нормам Конституції України. Якщо нормативні акти суперечать нормативним актам вищої юридичної сили, то такі норми не можуть бути застосовані.

Позивач, зокрема, зазначив, що, якщо при розгляді справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законові, суд зобов`язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини. Разом із тим суди першої та апеляційної інстанцій не надали оцінки відповідності нормам Конституції України пунктів 1, 2 Постанови № 103 та змін до Порядку № 45.

Верховний Суд у постанові від 12 листопада 2019 (справа № 826/3858/18) дійшов висновку про те, що пункти 1, 2 Постанови № 103 та зміни до Порядку № 45 є протиправними та не відповідають правовим актам вищої юридичної сили. Отже, зазначені норми не підлягають застосуванню до спірних правовідносин як такі, що суперечать Конституції України.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа. Визначте, які принципи адміністративного судочинства підлягають застосуванню при розгляді цієї справи судом касаційної інстанції? Чи дотримані вони судами попередніх інстанцій?

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. Трохименко Т.Т. звернувся до суду з позовом до Вінницької митниці Державної фіскальної служби, в якому просив:

- визнати незаконним та скасувати наказ Вінницької митниці ДФС від 17.12.2017 № 141-о «Про звільнення з роботи»;

- зобов'язати відповідача здійснити розрахунок та виплатити середній заробіток за час вимушеного прогулу;

- визнати недійсним запис № 31 від 17.12.2017 у трудовій книжці та зобов'язати відповідача внести до трудової книжки записи, які відповідають вимогам законодавства.

Обгрунтовуючи свої вимоги позивач посилався на те, що у період з червня 2004 року по червень 2017 року він працював в митних органах та обіймав посаду головного державного інспектора відділу митного оформлення № 4 митного поста «Могилів-Подільський» Вінницької митниці ДФС.

Наказом Вінницької митниці ДФС від 17.12.2017 № 141-о позивача було звільнено з посади за одноразове грубе порушення трудових обов'язків службовою особою митного органу у відповідності до п. 1 ст. 41 Кодексу законів про працю України.

Підставою для прийняття означеного наказу став Акт службового розслідування від 17.12.2017, яким було встановлено, що 15.12.2017 близько 01:00 год., у неробочий час, позивач на автомобілі Volkswagen Multivan, в районі с. Сказинці Могилів-Подільського району Вінницької області, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, був затриманий працівниками патрульної поліції. Вказана подія набула широкого громадського розголосу. Також за наслідками вказаної події Трохименка Т.Т. було притягнуто до адміністративної відповідальності на підставі ч. 1 ст.130 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Керуючись ст. 5 Закону України «Про державну службу» та посадову інструкцію головного державного інспектора відділу митного оформлення №№ 4 митного поста «Могилів-Подільський» Вінницької митниці ДФС, комісія зі службового розслідування зробила висновок про порушення позивачем вимог посадової інструкції, етики поведінки державного службовця та про наявність підстав для притягнення останнього до дисциплінарної відповідальності шляхом звільнення з посади за одноразове грубе порушення трудових обов'язків службовою особою митного органу відповідно до п. 1 ст. 41 КЗпП.

Рішенням Вінницького окружного адміністративного суду від 17 лютого 2018 року, залишеною без змін постановою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 25 квітня 2018 року, позов було задоволено частково: скасовано пункт 1 наказу Вінницької митниці ДФС від 17.12.2017 № 141-о «Про звільнення з роботи» в частині формулювання підстав звільнення Трохименка Т.Т. як «за одноразове грубе порушення трудових обов'язків службовою особою митного органу»; зобов'язано Вінницьку митницю ДФС

внести зміни до наказу, якими змінено формулювання причин звільнення Трохименка Т.Т. з пункту 1 частини 1 статті 41 Кодексу законів про працю України на пункт 6 частини 1 статті 30 Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року №3723-XII; визнано недійсним запис у трудовій книжці № 31 від 17.12.2017 та зобов'язано Вінницьку митницю ДФС внести до трудової книжки позивача запис про зміну формулювання причин звільнення з пункту 1 частини 1 статті 41 Кодексу законів про працю України на пункт 6 частини 1 статті 30 Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року №3723-XII. У задоволенні іншої частини позовних вимог було відмовлено.

Частково задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції дійшов висновку, що обставинам, які стали підставою звільнення, в оскаржуваному наказі надана неправильна юридична кваліфікація, оскільки діяння позивача, що виявились у недотриманні Конституції та законів України, підриві їх авторитету і дискредитації органу державної влади, мали бути кваліфіковані як порушення Присяги державного службовця, з огляду на що дійшов висновку про необхідність зобов'язання відповідача внести зміни до наказу шляхом зміни формулювання причин звільнення позивача та внести відповідні зміни до трудової книжки.

Суд апеляційної інстанції погодився з таким висновком суду першої інстанції.

Не погоджуючись з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій, Трохименко Т.Т. звернувся із касаційною скаргою до Верховного Суду, в якій просив скасувати означені рішення та прийняти нове, яким позовні вимоги задовольнити в повному обсязі.

В обґрунтування вимог касаційної скарги посилався на те, що в ході службового розслідування факт порушення ним Присяги державного службовця не перевірявся, а тому суди дійшли необґрунтованих та передчасних висновків про необхідність зміни підстави звільнення.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа. Визначте, які принципи адміністративного судочинства підлягають застосуванню при розгляді цієї справи судом касаційної інстанції? Чи дотримані вони судами попередніх інстанцій?

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. У квітні 2019 року Акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» звернулось до Окружного адміністративного суду міста Києва з позовом до Кабінету Міністрів України в якому просило визнати протиправними та нечинними окремі положення розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 717-р «Деякі питання опалювального сезону 2018/19 року», а саме:

- «укласти до 15 жовтня 2018 р. договори із суб`єктами господарювання, що здійснюють виробництво теплової енергії для надання послуг з постачання теплової енергії та гарячої води населенню та/або виробництва теплової енергії для релігійних організацій, з дотриманням вимог Примірного договору про постачання природного газу виробникам теплової енергії для виробництва теплової енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2016 року № 357»;

- «разом з операторами газотранспортних та газорозподільних систем забезпечити протягом опалювального сезону 2018/19 року безперебійне постачання природного газу виробникам теплової енергії для виробництва теплової енергії для бюджетних установ, релігійних та інших організацій, для надання послуг з постачання теплової енергії та гарячої води населенню в необхідних обсягах»;

- «укласти договори про реструктуризацію заборгованості за спожитий природний газ з теплопостачальними та теплогенеруючими організаціями, включеними до Реєстру теплопостачальних та теплогенеруючих організацій, підприємств централізованого водопостачання та водовідведення, що беруть участь у процедурі врегулювання заборгованості за спожиті енергоносії відповідно до Закону України «Про заходи, спрямовані на врегулювання заборгованості теплопостачальних та теплогенеруючих організацій та підприємств централізованого водопостачання і водовідведення за спожиті енергоносії».

В обґрунтування заявлених вимог позивач зазначав, що Уряд, приймаючи зазначений нормативний акт та в імперативній формі зобов`язуючи АТ НАК «Нафтогаз України» укласти договори про постачання природного газу і договори про реструктуризацію заборгованості та зобов`язуючи Компанію безперебійно постачати природний газ виробникам теплової енергії, діяв з перевищенням повноважень, наданих Конституцією (частина 2 статті 19, стаття 116) та законами України, та за відсутності відповідних правових підстав, чим порушив права та інтереси позивача. Так, за твердженням позивача, оскаржуване Розпорядження прийнято відповідачем з перевищенням повноважень, передбачених статтею 21, 24 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», статтями 4 та 11 Закону України «Про ринок природного газу», статтею 5 Закону України «Про управління об`єктами державної власності». Як зазначав позивач, оскаржуване Розпорядження видано в порушення норм Господарського та Цивільного кодексів України, а також не узгоджується з постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 №351 «Про затвердження основних засад здійснення державної власності щодо публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України». Також, на думку позивача, оскаржувані положення Розпорядження № 717-р у частині покладення на АТ НАК «Нафтогаз України» зобов`язання укласти договори про реструктуризацію заборгованості, по суті, у безумовному порядку, суперечать положенням, закріпленим в частині восьмій статті 5 та в частині восьмій статті 6 Закону України «Про заходи, спрямовані

на врегулювання заборгованості теплопостачальних та теплогенеруючих організацій та підприємств централізованого водопостачання і водовідведення за спожиті енергоносії». До того ж, за твердженням позивача, Розпорядження Кабінету Міністрів України №717-р не узгоджується і з його власним нормативно-правовим актом - постановою від 22.03.2017 №187 «Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов`язків на суб`єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу».

Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 07.11.2019 у задоволенні позову відмовлено.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції виходив з того, що Розпорядження № 717-р від 03.10.2018 видано Кабінетом Міністрів України, як суб`єктом, який у відповідності до положень Закону України «Про теплопостачання» здійснює державне управління у сфері теплопостачання на загальнодержавному рівні та в межах повноважень Уряду, наданих йому Законом України «Про ринок природного газу» щодо покладення на суб`єктів ринку природного газу на визначений строк спеціальних обов`язків у процесі функціонування ринку природного газу і саме з метою забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу. Не виявлено судом під час розгляду справ також і суперечностей оскаржуваних положень Розпорядження № 717-р з наведеними позивачем вимогами нормативно-правових актів, які мають вищу юридичну силу.

Постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 25.06.2020 рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 07.11.2019 скасовано. Винесено нову постанову, якою визнано протиправними та не чинними окремі положення розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 717-р «Деякі питання опалювального сезону 2018/19 року», а саме щодо:

- «укладення до 15 жовтня 2018 р. договорів із суб`єктами господарювання, що здійснюють виробництво теплової енергії для надання послуг з постачання теплової енергії та гарячої води населенню та/або виробництва теплової енергії для релігійних організацій, з дотриманням вимог Примірного договору про постачання природного газу виробникам теплової енергії для виробництва теплової енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2016 р. №357»;

- «разом з операторами газотранспортних та газорозподільних систем забезпечити протягом опалювального сезону 2018/19 року безперебійне постачання природного газу виробникам теплової енергії для виробництва теплової енергії для бюджетних установ, релігійних та інших організацій, для надання послуг з постачання теплової енергії та гарячої води населенню в необхідних обсягах»;

- «укладення договорів про реструктуризацію заборгованості за спожитий природний газ з теплопостачальними та теплогенеруючими організаціями, включеними до Реєстру теплопостачальних та теплогенеруючих організацій, підприємств централізованого водопостачання та водовідведення,

що беруть участь у процедурі врегулювання заборгованості за спожиті енергоносії відповідно до Закону України «Про заходи, спрямовані на врегулювання заборгованості теплопостачальних та теплогенеруючих організацій та підприємств централізованого водопостачання і водовідведення за спожиті енергоносії».

Скасовуючи постанову суду першої інстанції та ухвалюючи нову постанову про задоволення позову, апеляційний суд зазначив, що свідченням протиправності оскаржуваного розпорядження відповідача є його пряма невідповідність вимогам статті 11 Закону України «Про ринок природного газу», адже в порушення зазначеної норми, положення розпорядження № 717-р не визначають виключного випадку, з яким пов`язане його прийняття, а з огляду на їх протиріччя вимогам Постанови № 187, вони не можуть вважатись чітко визначеними, оскільки є такими, що фактично вносять юридичну невизначеність у регулюванні правовідносин щодо здійснення постачання природного газу. Відповідно, покладені розпорядженням №717-р обов`язки, у досліджуваній їх частині, не є необхідними та пропорційними меті задоволення правомірного загальносуспільного інтересу та такими, що створюють найменші перешкоди для розвитку ринку природного газу, як цього вимагає Закон України «Про ринок природного газу».

Також апеляційний суд зазначив, що для визначення Розпорядження таким, що є рішенням Кабінету Міністрів України про покладання спеціальних обов`язків, у цьому Розпорядженні має бути зазначено: які саме загальносуспільні інтереси воно забезпечує, однак, Розпорядження будь-яких посилань на загальносуспільні інтереси не містить, а Судом не встановлено будь-якого зв`язку між оскаржуваним розпорядженням та зазначеними у частині третій статті 11 Закону загальносуспільними інтересами; у зв`язку з якими виключними випадками воно прийнято, при цьому «своєчасний і належний початок та проходження опалювального сезону 2018-2019 року» не може вважатися виключним, адже опалювальні сезони проходять щороку, тому є регулярними, передбачуваними та прогнозованими, а не виключними випадками, характерними лише для опалювального сезону 2018/2019; який обсяг прав надано суб`єктам господарювання, на яких покладено спеціальні обов`язки, однак у Розпорядженні про це не зазначено; джерела фінансування та порядок визначення компенсації, що надається суб`єктам ринку природного газу, на яких покладаються спеціальні Обов`язки, однак у Розпорядженні про це не йдеться. Також, при прийнятті Розпорядження не проводились обов`язкові попередні консультації із Секретаріатом Енергетичного Співтовариства. Таким чином, оскаржуване розпорядження КМУ жодному з критеріїв, визначених Законом України «Про ринок природного газу», не відповідає. Відтак не є і не може бути апріорі рішенням, що прийнято у межах наданих законом повноважень.

Не погоджуючись з указаним судовим рішенням, відповідач звернувся до Верховного Суду з касаційною скаргою на постанову Шостого апеляційного

адміністративного суду від 25.06.2020, в якій просив скасувати вказане рішення та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

В обґрунтування своїх вимог скаржник зазначив, що Розпорядження Кабінету Міністрів України № 717-р від 03.10.2018 видано Урядом в межах повноважень, визначених статтями 9, 10 Закону України «Про теплопостачання», статтею 11 Закону України «Про ринок природного газу», якими визначені повноваження Уряду щодо реалізації державної політики у сфері теплопостачання та щодо покладення спеціальних обов`язків у процесі функціонування ринку природного газу.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа. Визначте, які принципи адміністративного судочинства підлягають застосуванню при розгляді цієї справи судом касаційної інстанції? Чи дотримані вони судами попередніх інстанцій?

Кейс № 4

Фабула справи та аргументи сторін. ТОВ «Агроінвестбуд» звернулося до Рівненського окружного адміністративного суду з позовом до Головного управління ДПС у Рівненській області про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення від 11 вересня 2021 року, згідно якого, із врахуванням рішення Державної податкової служби України, до ТОВ «Агроінвестбуд» застосовано санкції на суму 862 460,60 грн., з мотивів безпідставності його прийняття.

Рівненський окружний адміністративний суд своїм рішенням від 13 січня 2022 року позов задовольнив повністю, визнав протиправним та скасував податкове повідомлення-рішення Головного управління ДПС у Рівненській області від 11 вересня 2021 року.

Постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду від 04 травня 2022 року, ухваленою у відкритому судовому засіданні, апеляційну скаргу Головного управління ДПС у Рівненській області було задоволено, рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 13 січня 2022 року скасовано та ухвалено нове рішення, яким в задоволенні позову відмовлено.

Не погодившись із вказаною постановою суду апеляційної інстанції, ТОВ «Агроінвестбуд» вирішив її оскаржити до Верховного Суду у касаційному порядку.

Доводи касаційної скарги позивача ґрунтуються на тому, що при ухваленні оскаржуваної постанови судом апеляційної інстанції у судовому засіданні, яке відбулось 04 травня 2022 року, було порушено низку процесуальних норм, внаслідок чого не забезпечено право позивача на участь у судовому засіданні при розгляді справи, окрема, його право бути вислуханим, гарантоване Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод.

Так, ухвалою суду апеляційної інстанції від 22 березня 2022 року призначено справу до апеляційного розгляду у судовому засіданні на 11 квітня 2022 року відповідно до статей 306, 307 КАС України.

11 квітня 2022 року Восьмий апеляційний адміністративний суд у відкритому судовому засіданні оголосив перерву до 25 квітня 2022 року для надання можливості представнику позивача надати додаткові докази.

25 квітня 2022 року апеляційний розгляд справи призначений на цю дату, відкладено на 04 квітня 2022 року з причини необхідності ознайомлення з поданими документами представника позивача колегією суддів. У цей же день – 25 квітня 2022 року представником позивача було заявлене клопотання про продовження строків апеляційного розгляду справи у зв`язку з подачею на вивчення ряду документів щодо спірних правовідносин.

04 травня 2022 року ухвалою Восьмого апеляційного адміністративного суду продовжено строк розгляду справи за апеляційною скаргою відповідача на п`ятнадцять днів. В ухвалі зауважено, що представником позивача подано клопотання про продовження строків апеляційного розгляду справи у зв`язку з великим обсягом документів, які необхідно підготувати та подати на вимогу суду. Водночас цього ж дня – 04 травня 2022 року судом апеляційної інстанції у відкритому судовому засіданні було ухвалено постанову без участі представників сторін, яким скасоване рішення суду першої інстанції з ухваленням нового рішення – про відмову у задоволенні позову.

При цьому, як у процесуальних документах, так і під час участі у судових засіданнях в суді апеляційної інстанції, які відбулися 11 квітня 2022 року, 25 квітня 2022 року та 04 квітня 2022 року, представником позивача наголошувалося перед судом про бажання сторони позивача безпосередньо брати участь у судовому засіданні під час розгляду апеляційної скарги відповідача.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа. Визначте, які принципи адміністративного судочинства підлягають застосуванню при розгляді цієї справи судом касаційної інстанції? Чи дотримані вони судами попередніх інстанцій?

Кейс № 5

Фабула справи та аргументи сторін. У жовтні 2019 року Марченко М.М. звернувся до Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду як до суду першої інстанції з адміністративним позовом до Президента України, третя особа – Рада Національної безпеки і оборони України, в якому просив визнати незаконним та скасувати Указ Президента України № 126/2018 від 14 травня 2018 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про застосування та скасування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» в частині

введення в дію позиції № 1750 Додатку 1 до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року.

Так, Позицією № 1750 додатку 1 до Рішення РНБО України, строком на 3 роки до Марченка М.М. були застосовані такі санкції:

1) блокування активів – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном;

2) запобігання виведенню капіталів за межі України;

3) заборона участі у приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їх інтересах;

4) повна або часткова заборона вчинення правочинів щодо цінних паперів, емітентами яких є особи, до яких застосовано санкції згідно з цим Законом;

5) заборона видачі дозволів, ліцензій Національного банку України на здійснення інвестицій в іноземну державу, розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах на території іноземної держави;

6) інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим Законом.

Позов обґрунтований тим, що Марченко М.М., будучи особою, щодо якої застосовані обмежувальні заходи (санкції), не володіє інформацією про підстави застосування до нього таких санкцій відповідно до статті 3 Закону України від 14 серпня 2014 року N 1644-VII «Про санкції» (далі – Закон № 1644-VII). На думку позивача, Указ № 126 суперечить принципам прозорості та об`єктивності, оскільки не містить жодних фактів, які б свідчили про наявність підстав, передбачених вказаною нормою.

У позові також зазначено, що Указ № 126 є протиправним та підлягає скасуванню, оскільки застосування санкцій без зазначення підстав, визначених Законом № 1644-VII, є порушенням принципу прозорості та об`єктивності. Марченко М.М., будучи особою, щодо якої застосовані санкції Рішенням РНБО, не має інформації про те, які його дії, факти про нього, або рішення відносно нього стали підставами для застосування санкцій. Вказана обставина позбавляє його права на захист.

Спірний Указ, на думку позивача, порушує його права, свободи, інтереси передбачені Міжнародним пактом про громадські і політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Конституцією України.

Представником Президента України було подано відзив на позовну заяву, в якому вказано про необґрунтованість позовних вимог Марченка М.М., оскільки Указ № 126 видано на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

В обґрунтування поданого відзиву, представником Президента України зазначено, що пропозиції про застосування, скасування та внесення змін до санкцій виносяться на розгляд РНБО України Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком

України, Службою безпеки України. Тобто, чинним законодавством чітко встановлено, що вказані органи державної влади виключно за наявності достатніх підстав, виносять на розгляд РНБО України пропозиції щодо застосування санкцій.

Додатково, представником Президента України при запереченні проти позову вказано, що чинне законодавство не містить положень, які б встановлювали обов`язок зазначати підстави для застосування санкцій у відповідному рішенні РНБО України або Указі Президента України про введення такого рішення в дію. Крім цього на момент розгляду справи строк дії Указу № 126 закінчився, отже відсутнє порушене право, яке підлягає захисту.

Третя особа по справі – РНБО України подала до Верховного Суду заяву, якою повідомила суд, що РНБО України не має адміністративної процесуальної правосуб`єктності, виключає можливість, згідно зі статтями 42, 44 та 51 КАС України, участі цього органу в адміністративному процесі у правовому статусі сторони чи третьої особи. Підставою для такого висновку слугувало не здійснення державної реєстрації РНБО України. Окремо також було проінформовано, що Апарат РНБО України є державним органом, який здійснює поточне інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення діяльності РНБО України. З огляду на вимоги Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» та Положення про Апарат Ради національної безпеки і оборони України, затвердженого Указом Президента України від 14 жовтня 2005 року №1446, Апарат РНБО України не наділений повноваженнями представляти РНБО України в судових інстанціях.

В подальшому, залучений Верховним Судом в якості третьої особи по справі Кабінет Міністрів України, надав свої пояснення, в яких просив відмовити у задоволенні позовних вимог, оскільки оскаржуваний Указ видано згідно з вимогами частини третьої статті 2 КАС України. З поміж іншого, в наданих поясненнях, представником Уряду було наголошено на тому, що діями, які підтверджують наявність підстав для застосування спірних санкцій є те, що Марченко М.М., будучи власником ПрАТ «Компанія НАФТА-ТРЕЙД-ЛОГІСТИК», яка є резидентом Російської Федерації, через угоди купівлі-продажу між ТОВ «НАФТА-ТРЕЙД-ЛОГІСТИК» та ЗАТ «ВНЕШНЕНЕРГОТРЕЙД» вивозить з окупованої території Донецької та Луганської областей готову продукцію для подальшої її реалізації на ринках Російської Федерації та інших держав. Дана інформація отримана Урядом від Міністерства закордонних справ України. Крім цього було відзначено, що підставою для внесення пропозиції РНБО України для застосування спірних санкцій до Марченка М.М. слугувало застосування аналогічних санкцій до нього Радою ЄС та США.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа. Визначте, які принципи адміністративного судочинства підлягають застосуванню при розгляді цієї справи Верховним Судом?

Кейс № 6

Фабула справи та аргументи сторін. У серпні 2019 року Лиманська районна рада Донецької області звернулася до суду з позовом, в якому просила визнати протиправним та скасувати рішення Лиманської міжрайонної виконавчої дирекції Донецького обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності № 4 від 21 квітня 2019 року.

В обґрунтування поданого позову рада зазначила, що у жовтні 2017 року Лиманською районною радою Донецької області прийнято рішення про виділення Серпутько С.С. з метою лікування органів опори та руху путівки від 15 листопада 2017 року у сумі 9 806,00 грн. (20 % вартості путівки складає 1 961,20 грн.).

У зв`язку з неможливістю здійснення попередньої оплатити частини вартості путівки на санаторно-курортне лікування Серпутько С.С. звернувся до головного бухгалтера Лиманської ради із заявою про відстрочення сплати 20 % (1 961,20 грн.) вартості путівки до відновлення роботи банківських установ, а саме – Ощадбанку.

Вказана сума у розмірі 1 961,20 грн, яка складає 20 % від загальної суми путівки сплачена Лиманською радою 06 грудня 2017 року.

У період з 14 квітня 2019 року по 19 квітня 2019 року Лиманською міжрайонною виконавчою дирекцією Донецького обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності проведено планову перевірку Лиманської районної ради Донецької області з питань дотримання вимог законодавства щодо правомірності використання коштів Фонду соціального страхування на загальнообов`язкове державне соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності Лиманської районної ради за період з 01 жовтня 2016 року по 31 грудня 2018 року. За результатами проведення складено акт перевірки № 1 від 18 квітня 2019 року, у якому зафіксовано, зокрема, неправомірне використання коштів Фонду на оплату соціальних послуг (санаторно-курортна путівка) на суму 8 581,70 грн., чим порушено пункти 4.13, 4.14 Порядку отримання застрахованими особами і членами їх сімей санаторно-курортного лікування, що сплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

На цій підставі Лиманською міжрайонною виконавчою дирекцією Донецького обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності 21 квітня 2019 року прийнято рішення № 4 про повернення коштів Фонду та застосування фінансових санкцій за порушення законодавства про загальнообов`язкове державне соціальне страхування у зв`язку з тимчасовою втратою працездатності, яким зобов`язано Лиманську районну раду Донецької області повернути Фонду неправомірно витрачені страхові кошти в сумі 8 581,70 грн.

Незгода із вказаним рішенням й стала підставою для звернення до суду із зазначеним позовом.

Рішенням Донецького окружного адміністративного суду від 02 вересня 2019 року позов задоволено частково. Визнано протиправним та скасовано рішення Лиманської міжрайонної виконавчої дирекції Донецького обласного відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності № 4 від 21 квітня 2019 року про повернення коштів Фонду та застосування фінансових санкцій за порушення законодавства про загальнообов`язкове державне соціальне страхування у зв`язку з тимчасовою втратою працездатності в частині зобов`язання Лиманської районної ради Донецької області повернути до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності неправомірно витрачені кошти в сумі 8 581,70 грн.

Частково задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив з того, що надання позивачем застрахованій особі путівки на санаторно-курортне лікування із відстроченням з поважних причин сплати 20 % її вартості є порушенням Порядку отримання застрахованими особами і членами їх сімей санаторно-курортного лікування, що сплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, а не неправомірним витраченням коштів.

Постановою Першого апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2019 року, рішення Донецького окружного адміністративного суду від 02 вересня 2019 року скасовано. Прийнято нову постанову про відмову у задоволенні позову.

Відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд дійшов висновку, про те, що позивачем при наданні застрахованій особі путівки із відстроченням 20 % її вартості, порушено пункт 4.14 Порядку отримання застрахованими особами і членами їх сімей санаторно-курортного лікування, що сплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, за що передбачено відповідальність, встановлену пунктом 6.2 цього ж Порядку.

Не погоджуючись з рішенням суду апеляційної інстанції, позивач, посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права, звернулася із касаційною скаргою, в якій просить його скасувати та залишити в силі постанову суду першої інстанції.

Касаційна скарга обґрунтована тим, що рішення суду апеляційної інстанції прийнято з порушенням норм чинного законодавства, оскільки суд дав неправильну правову оцінку обставинам справи, неправильно застосував норми матеріального та процесуального права. Вказує на те, що у рішенні відповідача зазначено про порушення пунктів 4.13, 4.14 Порядку отримання застрахованими особами і членами їх сімей санаторно-курортного лікування, що сплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, однак вказано не ту відповідальність, яка передбачена за таке порушення. Вказаним порядком відповідальності за неправомірне витрачання страхових коштів, про що зазначено у рішенні, не передбачено. Відповідальність за порушення порядку використання страхових коштів у разі

неправомірно витраченої суми страхових коштів встановлено Законом України «Про загальнообов`язкове державне соціальне страхування у зв`язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням», чинного на час виникнення спірних правовідносин.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа. Визначте, які принципи адміністративного судочинства підлягають застосуванню при розгляді цієї справи судом касаційної інстанції? Чи дотримані вони судами попередніх інстанцій?

Тема 3. Касаційне провадження: особливості розгляду адміністративних та господарських справ

Питання для обговорення:

1. Поняття касаційного провадження. Суд касаційної інстанції та його повноваження.
2. Право касаційного оскарження судових рішень у адміністративних та господарських справах, підстави оскарження.
3. Практика застосування процесуальних «фільтрів» Верховним Судом у адміністративних та господарських справах.
4. Касаційна скарга: зміст, строк та порядок подання.
5. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги, відмова у відкритті касаційного провадження крізь призму практики Верховного Суду в адміністративних та господарських справах.
6. Відкриття касаційного провадження, призначення касаційної скарги до розгляду.
7. Межі касаційного перегляду судових рішень.
8. Розгляд адміністративних та господарських справ у судовому засіданні та за наявними матеріалами справи (письмове провадження).
9. Судове засідання суду касаційної інстанції. Нарадча кімната. Постанова суду касаційної інстанції. Окрема думка судді Верховного Суду.
10. Процесуальні механізми забезпечення єдності судової практики в адміністративних та господарських справах: передача справ на розгляд палати, об’єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс № 1

Фабула справи та аргументи сторін. У червні 2020 року ТОВ «SKODA Схід» звернулося до Господарського суду Львівської області з позовом до ТОВ «Глобекс» про захист прав інтелектуальної власності. Позивач просив заборонити ТОВ «Глобекс» використовувати знак для товарів і послуг

«SKODA» за свідоцтвом України № 12387690 на знак для товарів і послуг «SKODA» та заборонити ТОВ «Глобекс» імпорт та продаж товарів із нанесеним знаком для товарів і послуг «SKODA», вказаних у відповідних митних деклараціях.

Також позивач звернувся до суду із заявою про забезпечення позову, у якій просив зупинити митне оформлення товарів та заборонити Галицькій митниці Держмитслужби здійснювати митне оформлення товарів, що містять об`єкт інтелектуальної власності – знак для товарів і послуг «SKODA», отримувачем яких є ТОВ «Глобекс», та вказаних у вищезазначених митних деклараціях. Заяву мотивовано тим, що виконання ймовірного рішення суду про задоволення позову є можливим виключно за умови зупинення митного оформлення товару на строк розгляду цієї справи, в іншому випадку відповідач завершить митне оформлення товару і останній буде випущений у вільний обіг. Заявник наголошував, що товар з огляду на його кількість ввозиться з метою перепродажу, тому є достатні підстави вважати, що товар буде перепроданий, що унеможливить виконання рішення суду.

Ухвалою Господарського суду Львівської області від 8 липня 2020 року задоволено заяву ТОВ «SKODA Схід» про забезпечення позову та вжито заходів до забезпечення позову шляхом заборони Галицькій митниці Держмитслужби здійснювати митне оформлення товарів, що містять об`єкт інтелектуальної власності - знак для товарів і послуг «SKODA», отримувачем яких є ТОВ «Глобекс», та вказаних у митних деклараціях, до набрання рішенням у справі законної сили.

Постановою Західного апеляційного господарського суду від 22 жовтня 2020 року ухвалу Господарського суду Львівської області від 8 липня 2020 року скасовано; відмовлено у задоволенні заяви ТОВ «SKODA Схід» про забезпечення позову.

Суд апеляційної інстанції вказав, що висновок місцевого господарського суду стосовно наявності правових підстав для задоволення заяви позивача про забезпечення позову є передчасним, оскільки заявник не надав будь - яких доказів на підтвердження своїх доводів про те, що спірний товар ввозиться в Україну з метою перепродажу, разом з тим з матеріалів справи вбачається, що товари, на які встановлено заборону, придбані відповідачем на території Республіки Польща і у момент продажу ці товари перебували у цивільному обороті на вказаній території. Відмовляючи у задоволенні заяви, суд апеляційної інстанції, зокрема, вказав, що господарський суд, здійснивши забезпечення позову, фактично унеможливив імпорт товару та його вільний обіг на території України, крім того, вказані дії є тотожними задоволенню вимог позову, тобто його вирішенню по суті.

У листопаді 2020 року ТОВ «SKODA Схід» подало до Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду касаційну скаргу, в якій просить скасувати постанову Західного апеляційного господарського суду від 22 жовтня 2020 року та залишити в силі ухвалу Господарського суду Львівської області від 8 липня 2020 року про забезпечення позову.

На обґрунтування касаційної скарги позивач вказав, зокрема, що суд апеляційної інстанції порушив вимоги статей 137, 140 та частини першої статті 269 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України), вийшов за межі апеляційного перегляду, надаючи оцінку фактам, які можуть оцінюватися виключно під час розгляду справи по суті, разом з тим розгляд справи по суті ще не відбувся. Натомість суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що забезпечення позову безпосередньо пов`язане з позовними вимогами, а невжиття заходів забезпечення позову у випадку задоволення позову ускладнить поновлення прав заявника.

Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду ухвалою від 27 листопада 2020 року відкрив касаційне провадження за касаційною скаргою ТОВ «SKODA Схід» на постанову Західного апеляційного господарського суду від 22 жовтня 2020 року, надав учасникам справи строк для подання відзиву на касаційну скаргу, а ухвалою від 13 грудня 2020 року справу разом із касаційною скаргою передав на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Мотивуючи свою ухвалу, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду вказав про необхідність відступити від правового висновку, викладеного у попередньому рішенні Великої Палати Верховного Суду 2017 року у подібних правовідносинах, щодо неможливості касаційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відмову в забезпеченні позову, постанови апеляційного суду, згідно з якою така ухвала залишена без змін, ухвали апеляційного суду, згідно з якою він відмовив у задоволенні заяви про забезпечення позову, а також постанови апеляційного суду, згідно з якою скасовано ухвалу суду першої інстанції про забезпечення позову та відмовлено у задоволенні відповідної заяви.

Завдання: поміркуйте над тим, чи є в даній ситуації підстави для застосування процесуальних «фільтрів» Верховним Судом щодо обмеження права на касаційне оскарження рішень про забезпечення позову, надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. 02 липня 2016 року Публічне акціонерне товариство «Комерційний банк» (далі – Позивач) подало позовну заяву про звернення стягнення в рахунок погашення заборгованості Приватного акціонерного товариства «Завод мінводи» (далі – Третя особа) за кредитним договором № 13-К74 від 17.12.2013 у сумі 5 839 101,13 грн. на предмет іпотеки за Іпотечним договором № 22-І44 від 30.10.2015, посвідченим приватним нотаріусом Дніпропетровського міського нотаріального округу 28.10.2015 за реєстровим номером 0001 (далі – Іпотечний договір), а саме: будівлі та споруди ринку, що знаходяться за адресою: м. Дніпропетровськ, вул. Перемоги, б. 2, реєстраційний номер 1111112 (далі – Предмет іпотеки), та належать на праві власності Приватному підприємству «Самара» (далі – Відповідач), шляхом

набуття Позивачем права власності на предмет іпотеки за вартістю, визначеною за згодою між іпотекодавцем (Відповідачем) та іпотекодержателем (Позивачем), а саме 3 400 000,00 грн. без податку на додану вартість.

Позовна заява мотивована порушенням позичальником (Третьою особою) умов укладеного між Позивачем та Третьою особою кредитного договору № 13-К74 від 17.12.2013 (з урахуванням змін і доповнень) (далі – Кредитний договір), для забезпечення виконання зобов'язань за яким між Позивачем та Відповідачем укладений Іпотечний договір. Позивач вказав, що через невиконання позичальником своїх зобов'язань щодо сплати процентів за користування наданим Позивачем кредитом за умовами Кредитного договору та Іпотечного договору Позивач (кредитор) набув право вимагати достроково погасити суми кредиту (частини кредиту) з одночасною сплатою прострочених процентів та штрафних санкцій за користування кредитом, у зв'язку із чим направляв Третій особі та Відповідачу претензії-вимоги про виконання порушених зобов'язань за вказаними договорами, однак зобов'язання залишились невиконаними. У зв'язку із цим Позивач з метою погашення основного зобов'язання за Кредитним договором набув право звернути стягнення на Предмет іпотеки способом, передбаченим законом та погодженим сторонами в Іпотечному договорі та обраним Позивачем - шляхом набуття права власності на предмет іпотеки в судовому порядку, через що і звернувся до суду із відповідним позовом. Позивач також вказав, що початкову ціну Предмета іпотеки встановлено за вартістю, що визначена за згодою між іпотекодавцем (Відповідачем) та іпотекодержателем (Позивачем) в Іпотечному договорі та становить 3 400 000,00 грн., а сторони в цьому договорі домовились, що у випадку невиконання іпотекодавцем письмової вимоги іпотекодержателя про усунення порушення зобов'язань за цим договором або позичальником (Третьою особою) за основними зобов'язанням (Кредитним договором) Відповідач зобов'язаний передати Позивачу в управління предмет іпотеки.

03 червня 2018 року Господарський суд Дніпропетровської області ухвалив призначити у справі судову оціночно-будівельну експертизу об'єкта нерухомого майна, на вирішення якої поставити питання щодо ринкової вартості об'єктів нерухомого майна - будівель і споруд ринку (за переліком), що знаходяться в м. Дніпропетровськ, вул. Перемоги, б. 2; проведення експертизи доручити судовому експерту Черкасову Д. О., покласти витрати з проведення експертизи на Позивача, зобов'язати Відповідача забезпечити доступ експерту до нежитлових приміщень та умови для проведення експертизи. Ухвалою також зупинено підготовче провадження у справі до отримання висновку експертизи.

Ухвала суду мотивована суттєвими суперечливими висновками стосовно вартості майна, щодо якого заявлені вимоги у цій справі, та запереченнями Відповідача щодо вартості цього майна, а також необхідністю встановлення вартості майна відповідно до положень ст. 37 Закону України «Про іпотеку» – на момент набуття предмета іпотеки у власність на підставі оцінки предмета

іпотеки суб'єктом оціночної діяльності, з огляду на те, що в пункті 1.3 Іпотечного договору сторони погодили ціну переданого в іпотеку майна в сумі 3 400 000,00 грн., а в пункті 1.4 цього договору – вартість нерухомого майна, що становить предмет іпотеки, в сумі 3 435 634,00 грн., тоді як відповідно до висновку про вартість цього майна, складеного незалежним оцінювачем на замовлення Відповідача станом на 08 червня 2016 року, будівлі і споруди, що знаходяться в м. Дніпропетровськ, вул. Перемоги, б. 2 коштують 5 221 000,00 грн. Стосовно вибору експерта суд зазначив, що право вибору експерта з оцінки майна за Іпотечним договором надано Позивачу, однак таке право стосується позасудових процедур, тоді як вимоги, що ґрунтуються на цьому договорі у цій справі розглядаються судом, а тому право вибору експертної установи, яка проводитиме експертизу, належить суду як органу, який призначає у справі експертизу, з урахуванням можливих пропозицій і думок учасників судового процесу, а також з огляду на обставини, що зумовлюють неможливість або недоцільність проведення призначеної судом експертизи в експертній установі за зоною регіонального обслуговування. Суд врахував пропозицію Позивача щодо доручення проведення цієї експертизи судовому експерту Черкасову Д. О. з огляду на повідомлення Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз № 6315-16 про неможливість надати висновок судової оціночно-будівельної експертизи у цій справі.

31 липня 2018 року Дніпропетровський апеляційний господарський суд ухвалив повернути апеляційну скаргу Відповідача на ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 03 червня 2018 року про зупинення провадження у справі без розгляду.

Ухвала апеляційного суду мотивована невиконанням Відповідачем як заявником апеляційної скарги у передбачений законом десятиденний строк вимог ухвали від 02 липня 2018 року про залишення без руху апеляційної скарги Відповідача та не усуненням до спливу вказаного строку недоліків апеляційної скарги (ненадання доказів сплати судового збору за подання апеляційної скарги в сумі 1 762 грн. 00 коп. та клопотання про поновлення строку на подання апеляційної скарги). Апеляційний суд врахував, що ухвалу від 02 липня 2018 року про залишення без руху апеляційної скарги Відповідач отримав 05 липня 2018 року, тому встановлений законом десятиденний строк на виправлення недоліків сплив 16.07.2018. Апеляційний суд виходив з того, що Відповідачем докази сплати судового збору в сумі 1 762 грн. 00 коп. за подання апеляційної скарги та клопотання про поновлення строку на подання апеляційної скарги були подані лише 27 липня 2018 року, тобто поза межами строку на усунення недоліків апеляційної скарги, а встановлений частиною другою статті 174 ГПК України граничний строк на усунення недоліків скарги не може бути продовжений.

12 серпня 2018 року Відповідач подав касаційну скаргу, у якій просив скасувати ухвалу Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 31 липня 2018 року та направити справу до Дніпропетровського апеляційного господарського суду для вирішення питання про відкриття апеляційного

провадження на ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 03 червня 2018 року.

У своїх доводах Відповідач, який подав касаційну скаргу зазначає, що апеляційний суд дійшов хибного висновку про отримання Відповідачем ухвали про залишення апеляційної скарги без руху згідно з поштовим відправленням 3900063913330, оскільки це поштове відправлення єдина уповноважена особа Відповідача – директор – не отримувала, воно вручено невстановленій особі.

У відзиві на касаційну скаргу позивач зазначив, що скаржником не надано доказів, що ухвала апеляційного суду від 02 липня 2018 року про залишення апеляційної скарги без руху, яка направлена за адресою Відповідача, за якою надсилались всі документи протягом розгляду цієї справи (Дніпропетровська область, Царичанський район, с. Могилів, вул. Шляхова, б. 12) була отримана не представником Відповідача.

Завдання: проаналізуйте наведену процесуальну ситуацію з точки зору вирішення питання про поновлення та продовження строку на усунення недоліків касаційної скарги, надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія «Цветмет» звернулося до Господарського суду міста Києва з позовом до Фонду державного майна України про:

- визнання права власності на нежиле приміщення № 11111, загальною площею 100,2 кв. м., розташоване за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3;

- скасування рішення державного реєстратора юридичного департаменту Одеської міської ради, індексний номер 222222 від 20.10.2017 про державну реєстрацію прав та їх обтяжень та скасування запису в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень про право власності 3333333 від 14.10.2017.

- визнання протиправним та скасування запису у Єдиному державному реєстрі об`єктів державної власності, який містить відомості про державне майно – захисну споруду цивільного захисту № 5555 за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3А.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивач є власником нерухомого майна, а саме: нежилого приміщення № 11111, загальною площею 100,2 кв. м. за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3 на підставі договору купівлі-продажу від 20.08.2004, проте, після блокування доступу до вказаного приміщення, у 2018 році позивачу стало відомо, що спірне нерухоме майно було зареєстровано за новим власником – Фондом державного майна України. Вказаний об`єкт нерухомості зареєстровано за новим реєстраційним номером, а також змінено характеристики об`єкту, а саме: приміщення захисної споруди цивільного захисту № 5555, загальною площею 105,8 кв. м. за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3А.

Отже, право власності на об`єкт, що належить позивачу, було зареєстровано вдруге, під новим реєстраційним номером об`єкту нерухомого майна зі змінами в адресі, загальній площі та функціональному призначенні об`єкту. Таким чином, наявність зареєстрованого права власності за Фондом державного майна України у 2017 році на приміщення захисної споруди цивільного захисту № 5555, загальною площею 105,8 кв. м. за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3А є порушенням права власності позивача.

Господарський суд міста Києва рішенням від 22.08.2019 позов ТОВ «Компанія «Цветмет» задовольнив та визнав за вказаним підприємством право власності на нежиле приміщення № 11111, загальною площею 100,2 кв. м., розташоване за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3. Скасував рішення державного реєстратора юридичного департаменту Одеської міської ради, індексний номер 222222 від 20.10.2017 про державну реєстрацію прав та їх обтяжень та скасування запису в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень про право власності 3333333 від 14.10.2017. Визнав протиправним та скасування запису у Єдиному державному реєстрі об`єктів державної власності, який містить відомості про державне майно – захисну споруду цивільного захисту № 5555 за адресою: м. Одеса, вул. Кривомазівська, 3А. Стягнув з Фонду державного майна України на користь ТОВ «Компанія «Цветмет» судовий збір у розмірі у відповідному розмірі.

Північний апеляційний господарський суд постановою від 12.01.2020 апеляційну скаргу Фонду державного майна України залишив без задоволення. Рішення Господарського суду міста Києва від 22.08.2019 залишив без змін.

Однією з третіх осіб, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору на стороні відповідача ТОВ «Золоті Сторінки» (в суді першої інстанції) та Фондом державного майна України були подані касаційні скарги на постанову Північного апеляційного господарського суду від 12.01.2020 і рішення Господарського суду міста Києва від 22.08.2019, за якими ухвалами Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12.03.2020 та 18.03.2020 відповідно були відкриті касаційні провадження.

За результатами розгляду матеріалів касаційних скарг ТОВ «Золоті Сторінки» і Фонду державного майна України Верховний Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду ухвалою від 10.06.2020 касаційні провадження за цими касаційними скаргами закрив на підставі п. 5 ч.1 ст. 296 ГПК України.

До Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду 06.07.2020 повторно надійшла касаційна скарга Фонду державного майна України на постанову Північного апеляційного господарського суду від 12.01.2020 та рішення Господарського суду міста Києва від 22.08.2019, у якій скаржник зазначив, що, на його думку, у зв`язку із закриттям касаційного провадження з тих підстав, що висновок щодо застосування норми права, який викладений у постанові Верховного Суду та на який посилався скаржник у касаційній скарзі, стосується правовідносин, що не є подібними, касаційний перегляд справи не відбувся, у зв’язку з чим навів інші підстави касаційного

оскарження вказаних судових рішень, зокрема, пославшись на п. 3 абз. 1 ч. 2 ст. 287 ГПК України (відсутність висновку Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах), просив визнати поважними причини пропуску строку на подання касаційної скарги, відкрити касаційне провадження та розглянути її по суті.

Завдання: проаналізуйте наведену процесуальну ситуацію з точки зору вирішення питання щодо можливості оскарження постанови апеляційного суду з різних підстав, визначених у ч.2 ст. 287 ГПК України, надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 4

У вересні 2020 року ТОВ «В» звернулося до Господарського суду Донецької області з позовом до ПрАТ «А» про стягнення 125 271,59 грн. пені, 3 % річних та інфляційних втрат у зв`язку із порушенням відповідачем строків оплати робіт, виконаних позивачем за договором підряду № 14412-П від 10.12.2018.

Згідно з ухвалою Господарського суду Донецької області від 03.09.2020 прийнято позовну заяву до розгляду та відкрито провадження у справі. Вирішено здійснювати розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження та призначено судове засідання на 01.10.2020.

Відповідно до ухвали Господарського суду Донецької області від 10.09.2020 вирішено провести підготовче судове засідання, призначене на 01.10.2020 в приміщенні суду у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду.

14.09.2020 від ПрАТ «А» до суду надійшли заперечення проти вирішення спору у господарському суді. Так, відповідач просив суд залишити позовну заяву ТОВ «В» без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України у зв`язку із погодженням сторонами договору умови щодо передачі спору на вирішення третейського суду, а саме встановлення в пункті 17.1 договору умови стосовно того, що спори, майнові вимоги за якими не перевищують еквівалент 10 000 доларів США (з урахуванням обмінного курсу Національного банку України на дату виникнення спору) за основною сумою зобов`язань, вирішуються в Постійно діючому Регіональному Третейському суді України.

Ухвалою Господарського суду Донецької області від 01.10.2020 задоволено заяву ПрАТ «А», позов ТОВ «В» про стягнення з ПрАТ «А» коштів залишено без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України у зв`язку із встановленням сторонами договору підряду третейського застереження та подання відповідачем відповідної заяви про заперечення щодо розгляду спору в господарському суді у строки, встановлені законодавством.

ПрАТ «А» 05.10.2020 подало до Господарського суду Донецької області клопотання, в якому просило стягнути з ТОВ «В» витрати на правову допомогу у сумі 3 464,51 грн., посилаючись на ч. 8 ст. 129 та ч. ч. 5, 6 ст. 130 ГПК

України, а також на правову позицію Верховного Суду, викладену у постанові від 03.10.2019 у справі № 922/445/19 щодо розподілу витрат за надану професійну правничу допомогу.

ТОВ «В» подало клопотання про зменшення розміру витрат на правничу допомогу, в якому зазначило, що розмір заявлених відповідачем судових витрат не відповідає критерію розумності, складності справи та ціні позову, а отже ці вимоги не підлягають задоволенню.

Додатковим рішенням Господарського суду Донецької області від 15.10.2020, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 01.12.2020, відмовлено у задоволенні клопотання ПрАТ «А» про стягнення судових витрат.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, зазначив, що аналіз статей 129, 130 ГПК України дає підстави для висновку, що у разі залишення позову без розгляду суд зобов`язаний виходити із положень ч. 5 ст. 130 ГПК України, за змістом якої в разі закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов`язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій позивача. Однак відповідач не надав доказів на підтвердження своєї позиції щодо необґрунтованих дій з боку позивача, а саме по собі пред`явлення позову не може свідчити про необґрунтовані дії позивача, що, у свою чергу, дає підстави для висновку про відсутність передбачених законом підстав для стягнення з позивача понесених витрат у справі.

Не погоджуючись із судовими рішеннями, ПрАТ «А» у касаційній скарзі просить додаткове рішення Господарського суду Донецької області від 15.10.2020 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 01.12.2020 у справі скасувати та прийняти нове рішення про стягнення з ТОВ «В» на користь ПрАТ «А» витрат на правову допомогу у сумі 3 464,51 грн.

Підстави для касаційного оскарження заявник касаційної скарги обґрунтував посиланням на п. 3 ч. 2 ст. 287 ГПК України, акцентуючи увагу на відсутності висновку Верховного Суду щодо питання про застосування ч. 5 статті 130 ГПК України щодо компенсації здійснених відповідачем витрат, пов`язаних із розглядом справи у подібних правовідносинах при залишенні позову без розгляду у випадку наявності між сторонами третейської угоди.

ПрАТ «А», оскаржуючи додаткове рішення Господарського суду Донецької області від 15.10.2020 і постанову Східного апеляційного господарського суду від 01.12.2020 до Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, посилався на підпункт «в» п. 2 ч. 3 ст. 287 ГПК України, наголошуючи на винятковому значенні справи для відповідача.

ПрАТ «А» акцентувало увагу на тому, що товариство не згодне з винесеними додатковим рішенням та постановою суду апеляційної інстанції, вважає їх прийнятими судами з порушенням норм процесуального права, неповним з`ясуванням обставин, що мають значення для справи,

невідповідністю між висновками судів та обставинами справи, а також ненадання судами належної оцінки доводам відповідача.

Ухвалою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 08.02.2021 відкрито касаційне провадження у справі за касаційною скаргою ПрАТ «А» та призначено її розгляд в порядку письмового провадження без повідомлення сторін.

Завдання: проаналізуйте наведену процесуальну ситуацію з точки зору оскарження основного та додаткового рішення, надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 5

Фабула справи та аргументи сторін. Кредитна спілка «Спільно-Кредит» звернулася до суду з адміністративним позовом до Національного банку України, в якому просила:

- зобов'язати Національний банк України надати Кредитній спілці «Спільно-Кредит» інформацію, наявну у Договорі про передавання в управління непроданих активів від 08.12.2016, укладеному між ПАТ «ПростоБанк», Товариством з обмеженою відповідальністю «Інвестиційна компанія «Монтана Капітал» та Національним банком України, та додатках до цього Договору, інших документах, що стосуються ліквідації ПАТ «ПростоБанк», зокрема: перелік активів, що були на балансі ПАТ «ПростоБанк» та передані в управління ТОВ «ІК «Монтана Капітал» згідно договору від 08.12.2016 (вид активу, його вартість тощо, без зазначення імен, найменувань, будь-яких інших ідентифікуючих ознак боржників банку); кількість вигодонабувачів (кредиторів ТОВ ПАТ «ПростоБанк»), розмір вимог кожного з них із визначеною черговістю задоволення згідно додатків до договору від 08.12.2016 (без зазначення імен, найменувань, будь-яких інших ідентифікуючих ознак вигодонабувачів); інформацію про вжиті ТОВ «ІК «Монтана Капітал» заходи щодо управління згаданими вище активами, надходження коштів від управління ними, стан розрахунків з вигодонабувачами (без зазначення їх імен, найменувань, будь-яких інших ідентифікуючих ознак);

- зобов'язати Національний банк України надати Кредитній спілці «Спільно-Кредит» належним чином засвідчену копію договору про передавання в управління непроданих активів від 08.12.2016 року.

В обґрунтування своїх вимог позивач посилався на те, що кредитна спілка є вкладником ПАТ «ПростоБанк», який ліквідується на підставі постанови Національного банку України.

Листом від 07.12.2017 позивача було повідомлено про те, що ліквідатором згідно ст. 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність», у зв'язку із завершенням ліквідаційної процедури, непродані активи банку та перелік вигодонабувачів були передані в управління ТОВ «ІК «Монтана

Капітал», яка зобов'язана вжити заходів щодо продовження погашення заборгованості банку перед кредиторами, у тому числі й перед позивачем.

10.03.2018 Кредитна спілка «Спільно-Кредит» звернулася до Національного банку України із запитом про доступ до публічної інформації, у якому просила надати інформацію, наявну у Договорі про передавання в управління непроданих активів від 08.12.2016, укладеному між ПАТ «ПростоБанк», Товариством з обмеженою відповідальністю «Інвестиційна компанія «Монтана Капітал» та Національним банком України, та додатках до цього Договору, інших документах, що стосуються ліквідації ПАТ «ПростоБанк».

У відповідь на вказаний запит Національний банк України повідомив позивачу, що Інформація, про яку йдеться у запиті є публічною інформацією з обмеженим доступом, оскільки містить інформацію про боржників та кредиторів ТОВ «Укрпромбанк» і розголошення цієї інформації може завдати істотної шкоди інтересам кредиторів і вкладників. Таким чином, Національний банк України зазначив про відсутність правових підстав для надання інформації з обмеженим доступом.

Вважаючи такі дії Національного банку України протиправними, позивач вирішив звернувся до адміністративного суду з відповідним позовом.

Постановою Окружного адміністративного суду м. Києва від 15.11.2018, яку залишено без змін ухвалою Шостого апеляційного адміністративного суду від 25.12.2018, позов задоволено частково:

- визнано протиправними дії Національного банку України щодо відмови у наданні інформації на запит Кредитної спілки «Спільно-Кредит» про отримання публічної інформації від 10.03.2018 року.

- зобов'язано Національний банк України повторно розглянути запит Кредитної спілки «Спільно-Кредит» про отримання публічної інформації від 10.03.2018 року.

У задоволенні іншої частини позовних вимог позивачу було відмовлено.

Вказані рішення судів першої та апеляційної інстанцій мотивовані тим, що, оскільки запитувана позивачем інформація (перелік активів банку, кількість кредиторів із зазначенням розміру вимог та черговості задоволення, інформація щодо заходів управління активами) фактично є відомостями про фінансовий стан банку, то з моменту відкликання банківської ліцензії ці відомості не становлять банківської таємниці, а відтак не є інформацією з обмеженим доступом у розумінні ст. ст. 6, 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації». Навіть у випадку, якщо відповідач вважає запитувані відомості такими, що містять банківську таємницю, він повинен був надати інформацію згідно запитуваного договору, доступ до якої не обмежений (наприклад, знеособити зміст договору про передавання в управління непроданих активів від 08.12.2016).

Таким чином, відповідач фактично не відмовив у наданні запитуваної інформації, а необґрунтовано не розглянув запит позивача по суті запитуваної інформації, що є підставою для визнання протиправними дій Національного

банку України щодо відмови у наданні інформації на запит Кредитної спілки «Спільно-Кредит» про отримання публічної інформації від 10.03.2018 року та покладення на відповідача зобов’язання повторно розглянути вказаний запит позивача.

Частково не погодившись із рішеннями судів попередніх інстанцій, позивач звернувся до Верховного Суду із касаційною скаргою, в якій, посилаючись на порушення судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права, просив скасувати оскаржувані рішення у відповідній частині та прийняти нову постанову, якою задовольнити позовні вимоги у повному обсязі.

В обґрунтування поданої касаційної скарги позивач вказує на те, що у матеріалах справи міститься лист відповідача від 17.03.2018 року, зі змісту якого Нацбанк України, проаналізувавши запит позивача, вважає за необхідне відмовити у задоволенні запиту. Наявність даної відповіді про результати розгляду запиту є достатнім доказом розгляду запиту відповідачем. Скаржник вказує на те, що зі змісту мотивувальних частин оскаржуваних рішень не вбачається жодного обґрунтування відмови суду зобов’язати відповідача надати позивачеві витребувану інформацію.

Поряд із цим скаржник зазначає, що резолютивна частина рішення не повинна містити приписів, що прогнозують можливі порушення з боку відповідача та зобов'язання його до вчинення чи утримання від вчинення дій на майбутнє.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішена справа судом касаційної інстанції. Висловіть свою думку стосовно способу захисту порушеного права, обраного позивачем. Чи належним та ефективним, на вашу думку, слід вважали спосіб захисту, застосований судами першої та апеляційної інстанції у вигляді покладення на відповідача зобов’язання повторно розглянути запит позивача?

Кейс № 6

Фабула справи та аргументи сторін. Брагінська Ю.Д. звернулась до суду з адміністративним позовом до Міністерства юстиції України, в якому просила визнати протиправним та скасувати рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України від 28 грудня 2021 року № 4 в частині відмови позивачці у допуску до складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю.

В обґрунтування позовних вимог позивачка зазначила, що рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату від 28 грудня 2021 року № 4 їй було відмовлено у допуску до складання кваліфікаційного іспиту, з посиланням на те, що документи, подані позивачкою до комісії було направлено з порушенням вимог статті 3 Закону України «Про нотаріат». Водночас, ані в оскаржуваному рішенні, ані у двох відповідях на адвокатські запити конкретно не зазначено, у

чому саме полягає невідповідність поданих документів. На думку позивачки вказане рішення з цих підстав є необґрунтованим, протиправним та підлягає скасуванню.

Рішенням Одеського окружного адміністративного суду від 15 квітня 2022 року, залишеним без змін постановою П'ятого апеляційного адміністративного суду від 23 серпня 2022 року адміністративний позов задоволено у повному обсязі.

Визнано протиправним та скасовано рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України від 28 грудня 2021 року № 4 в частині відмови позивачці у допуску до складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Задовольняючи позовні вимоги суди попередніх інстанцій вказали, що спірне рішення є необґрунтованим, оскільки відповідачем було здійснено лише посилання на недотримання позивачем вимог статті 3 Закону України «Про нотаріат», не конкретизовані чіткі підстави прийнятого рішення, у спірному рішенні не визначено, які саме порушення вимог статті 3 Закону України «Про нотаріат» були порушені при поданні заявником документів.

Також суди попередніх інстанцій відхилили посилання відповідача на дискрецію при прийняття рішень щодо питань допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту, адже суд, не втручаючись у дискреційні повноваження цього органу, має перевірити оскаржуване рішення на дотримання обов`язкових критеріїв при його прийнятті, зокрема, законності, обґрунтованості та чіткості/зрозумілості відповідно до частини 2 статті 2 КАС України.

Не погоджуючись з рішеннями судів попередніх інстанцій, Міністерство юстиції України звернулося до Верховного Суду із касаційною скаргою, в якій просить їх скасувати та прийняти нове рішення про відмову у задоволенні позову. Підставами касаційного оскарження відповідачем визначені положення, передбачені пунктами 1, 3 частини четвертої статті 328 КАС України.

Так, обґрунтовуючи посилання у касаційній скарзі на пункт 1 частини четвертої статті 328 КАС України Міністерство юстиції України зазначає, що під час розгляду даної справи судом апеляційної інстанції не було враховано правову позицію, викладену у постановах Верховного Суду від 11 лютого 2020 року у справі № 0940/2394/18, від 30 липня 2019 року у справі № 826/9705/17 щодо втручання суду до дискреційних повноважень Комісії, як спеціального органу державної влади, яка є спеціальним державним органом, який забезпечує розгляд подання територіального органу Міністерства юстиції щодо допуску осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складення.

Крім цього, посилаючись на пункт 3 частини четвертої статті 328 КАС України, Міністерство юстиції України, зазначає про відсутність висновку Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, а саме положень:

- статей 3, 13 Закону України «Про нотаріат» стосовно співвідношення вимог, які висуваються до нотаріуса та помічника нотаріуса, з урахуванням внесених до законодавства змін щодо підтвердження стажу особи, яка має намір скласти іспит для отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та освіти під час роботи помічником нотаріуса;

- частини 1 статті 10 Закону «Про нотаріат», пункту 4 Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату Міністерства юстиції України від 31 серпня 2011 року № 923 та пункту 13 Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 28 липня 2011 року № 1905/5 щодо дискреційності повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України під час прийняття рішення про доступ до складання кваліфікаційного іспиту.

Завдання: поміркуйте над тим, яке рішення має ухвалити суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Які основні ознаки подібності правовідносин застосовуються Верховним Судом при підтвердженні наявності підстав для касаційного перегляду судових рішень?

Тема 4. Фраудаторні конструкції: судова практика

Питання для обговорення:

1. Історія формування фраудаторних правочинів.
2. Конкурсне і позаконкурсне оспорювання правочинів.
3. Фраудаторні правочини та їх відмежування від фіктивних правочинів.
4. Особливості кваліфікації як фраудаторних різних видів правочинів.
5. Інші фраудаторні конструкції.

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс № 1

Фабула справи та аргументи сторін. У вересні 2021 року Войцеховський Павло звернувся із позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Автотрейд», Бурмаки Сергія про визнання договорів купівлі-продажу транспортних засобів недійсними.

Позов мотивований тим, що 17 лютого 2017 року близько 16 год. 45 хв. на 281 км автодороги Київ-Одеса в межах Гайворонського району Кіровоградської області відбулася ДТП, під час якої громадянин Степаненко Іван, керуючи автомобілем Renault, з причепом, не врахував дорожню обстановку, стан транспортного засобу, особливості вантажу, що перевозиться, щоб мати змогу

постійно контролювати його рух та безпечно керувати ним, внаслідок чого при виникненні небезпеки для руху, яку він об`єктивно спроможний був виявити, не зміг негайно вжити заходів для зменшення швидкості або безпечного для інших учасників руху об`їзду перешкоди, в результаті чого сталося зіткнення з автомобілем марки Lexus, під керуванням Войцеховського Павла. Від удару автомобіль Lexus зіткнувся з автомобілем Lincoln. У результаті ДТП водій автомобіля Lexus, Войцеховський Павло, та пасажир цього автомобіля Барський Леонід, отримали тілесні ушкодження, а транспортний засіб зазнав значних механічних пошкоджень.

Постановою Гайворонського районного суду Кіровоградської області від 23 квітня 2017 року Степаненко Іван був визнаний винним у вчиненні правопорушення, передбаченого статтею 124 КУпАП, з накладенням на нього адміністративного стягнення у вигляді штрафу у розмірі 340 грн. У подальшому, 13 вересня 2017 року, відомості про дорожньо-транспортну пригоду було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочато кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 286 КК України.

У результаті протиправних дій водія автомобіля Renault – Степаненко Івана, позивачу та Барському Леоніду було завдано майнової і моральної шкоди та визнано потерпілими у кримінальному провадженні.

Позивач вказував, що оскільки Степаненко та ТОВ «Автотрейд», де останній працює водієм, не вчиняли жодних дій та не бажали добровільно відшкодувати матеріальну та моральну шкоду Войцеховському та Барському, останні звернулися до Бершадського районного суду Вінницької області з позовною заявою про відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП. У той же день до суду була подана заява про забезпечення позову шляхом накладення арешту на транспортні засоби відповідача ТОВ «Автотрейд». Ухвалою суду від 14 жовтня 2017 року у задоволенні заяви про забезпечення позову було відмовлено. Після цього протягом одного місяця відповідач (ТОВ «Автотрейд») продав усі належні йому транспортні засоби відповідачу – Бурмаці Сергію, який є учасником ТОВ «Автотрейд».

Рішенням Бершадського районного суду Вінницької області від 17 березня 2018 року було стягнуто з ТОВ «Автотрейд»: на користь Войцеховського Павла 434 700,00 грн. майнової шкоди; 17 500,00 грн. майнової шкоди, завданої здоров`ю потерпілого; 10 000,00 грн. моральної шкоди та судові витрати; на користь Барського Леоніда стягнуто 12 000,00 грн. майнової шкоди, завданої здоров`ю потерпілого; 5 000 грн моральної шкоди та судові витрати.

Позивач зазначав, що станом на день винесення судового рішення про стягнення з ТОВ «Автотрейд» грошових коштів на його та Барського користь, майна у зазначеного товариства уже не було, на день звернення до суду із вказаною позовною заявою рішення Бершадського районного суду Вінницької області від 17 березня 2018 року виконано не було.

Майно ТОВ «Автотрейд» було реалізовано з метою ухилення від виконання судового рішення. Інформацію щодо договорів купівлі-продажу транспортних засобів (дата, номер договору, ПІБ покупця тощо), зазначених у позовній заяві, позивач отримав у серпні 2019 року, після ознайомлення з матеріалами виконавчих проваджень, що знаходились у приватного виконавця виконавчого округу Вінницької області.

Враховуючи викладене, позивач вимагав визнати недійсними договори купівлі-продажу транспортних засобів, укладених між ТОВ «Автотрейд» та Бурмакою Сергієм у період з 15 жовтня по 15 листопада 2017 року.

Завдання: поміркуйте над ситуацією. Проаналізуйте правові висновки Верховного Суду, викладені при розгляді подібних справ. Як, на вашу думку, має бути вирішено спір?

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. У червні 2021 року Мартиненко Мирон звернувся з позовом до Гладківського Савелія та Витренко Матвія про визнання правочину недійсним та скасування державної реєстрації.

Позов мотивований тим, що 02 травня 2015 року за його заявою було зареєстровано кримінальне провадження та СВ Бродівського ВП ГУ НП у Львівській області розпочато досудове розслідування стосовно Гладківського Савелія за фактом заволодіння чужим майном, або правом на майно шляхом зловживання довірою (шахрайство), що завдало шкоду потерпілому у великому розмірі, за ознаками злочину, передбаченого частиною третьою статті 190 КК України. Мартиненка Мирона визнано потерпілим у цьому кримінальному провадженні.

Вироком Бродівського районного суду Львівської області від 15 травня 2018 року Гладківський був визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною четвертою ст. 190 КК України, з призначенням покарання у вигляді позбавлення волі та конфіскації майна.

Вказаним вироком було частково задоволено цивільний позов Мартиненка до Гладківського про стягнення шкоди, стягнуто з останнього на користь Мартиненка 1 234 000,00 грн. майнової шкоди та 50 000,00 грн. у рахунок відшкодування моральної шкоди.

Гладківський був обізнаний про кримінальне провадження, яке розслідувалось щодо нього та про майнові вимоги потерпілого , а тому з метою уникнення звернення стягнення на належне йому нерухоме майно 10 вересня 2015 року продав Витренко нежитлове приміщення (літ. «Б-2») загальною площею 219,3 м^2.

У зв’язку з вищевикладеним Мартиненко просив визнати недійсним (фіктивним) договір купівлі-продажу нерухомого майна від 10 вересня 2015 року, укладений між відповідачами в простій письмовій формі, та скасувати реєстрацію права власності за Витренком на нежитлове приміщення.

Завдання: поміркуйте над ситуацією. Проаналізуйте правові висновки Верховного Суду, викладені при розгляді подібних справ. Як, на вашу думку, має бути вирішено спір?

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. У травні 2021 року Тичина Наталія звернулася із позовом до Морозової Світлани, Морозової Ганни, Прядко Івана, третя особа – приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Бондар Ілона про визнання договору недійсним.

В обґрунтування позовних вимог Тичина посилалася на те, що заочним рішенням Святошинського районного суду м. Києва від 20 серпня 2019 року позовні вимоги Тичини про стягнення боргу було задоволено та стягнуто на її користь з Морозової Світлани борг у загальному розмірі 4 096 749,00 грн. та видано виконавчий лист.

10 жовтня 2019 року Державним виконавцем ВДВС Святошинського РУЮ у м. Києві була прийнята постанова про відкриття виконавчого провадження. В подальшому державним виконавцем також прийнята постанова про арешт майна боржника та оголошення заборони на його відчуження по виконавчому провадженню.

21 лютого 2020 року за Морозовою Світланою проведено державну реєстрацію права власності нерухомого майна, об`єкт нерухомого майна квартира, об`єкт житлової нерухомості, загальна площа – 84,5 кв. м, житлова площа – 52,9 кв. м. Форма власності – приватна. Вид спільної власності – спільна часткова. Розмір частки – 1/3.

24 березня 2020 року Вишняков, діючи по довіреності в інтересах Морозової, подав до Святошинського районного суду м. Києва заяву про перегляд заочного рішення Святошинського районного суду м. Києва від 20 серпня 2019 року.

18 квітня 2020 року Святошинський районний суд м. Києва своєю ухвалою, заяву представника Морозової про перегляд заочного рішення задовольнив, заочне рішення Святошинського районного суду міста Києва від 20 серпня 2019 року у справі за позовом Тичини до Морозової про стягнення боргу скасував, призначив розгляд справи в загальному порядку.

30 квітня 2020 року в судовому засіданні розглянуто заяву Тичини про забезпечення позову шляхом накладання арешту на все нерухоме та рухоме майно, що належить відповідачу – Морозовій , яку ухвалою повернуто. В ухвалі звернуто увагу, що згідно частини четвертої статті 153 ЦПК України суд, допускаючи забезпечення позову, може вимагати від позивача забезпечити його вимогу заставою, достатньою для того, щоб запобігти зловживанню забезпеченням позову, яка вноситься на депозитний рахунок суду.

05 травня 2020 року на адресу Святошинського районного суду м. Києва було направлено повторно заяву про забезпечення позову, з врахуванням

положень викладених в ухвалі Святошинського районного суду м. Києва від 30 квітня 2020 року. Було внесено заставу на депозитний рахунок суду в розмірі 40 967,47 грн, а також інші докази, які свідчили про намір відповідача Морозової відчужити належну їй 1/3 частки квартири.

Ухвалою Святошинського районного суду м. Києва від 07 травня 2020 року заяву Тичини про забезпечення позову задоволено. Накладено арешт на 1/3 частку квартири, загальною площею – 84,5кв.м., що належить Морозовій.

14 травня 2020 року було зроблено додатковий запит до державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Відповідно до отриманої інформаційної довідки з державного реєстру речових прав на нерухоме майно та реєстру прав власності на нерухоме майно, державного реєстру іпотек, єдиного реєстру заборон відчуження об`єктів нерухомого майна щодо об`єкта нерухомого майна 04 травня 2020 року о 11 год. 48 хв. Морозова уклала договір дарування 1/3 частки квартири із своєю мамою Морозовою Ганною. Таким чином про факт укладання договору дарування позивачу стало відомо тільки 14 травня 2020 року.

У зв`язку з укладанням договору дарування 1/3 частки квартири, не зважаючи на наявність ухвали Святошинського районного суду м. Києва від 07 травня 2020 року про накладання арешту, ця ухвала фактично залишилась не реалізованою.

Позивач вважала, що таким чином Морозова, зловживаючи своїми правами передбаченими ЦПК України, ввела суд в оману, та з метою уникнути цивільної відповідальності та перешкодити виконанню судового рішення про стягнення з неї грошового боргу шляхом реалізації належного йому майна, провела відчуження 1/3 частки квартири своїй матері.

Позивач вказувала, що договір дарування 1/3 частки квартири, укладений 04 травня 2020 року між Морозовою та її матір’ю містить ознаки фіктивності, не спрямований на реальне настання правових наслідків, укладений з метою перешкодити виконанню судового рішення, а отже повинен бути визнаний недійсним.

У жовтні 2021 року представником Тичини було подано заяву про збільшення розміру позовних вимог, яка мотивована тим, що 12 липня 2021 року позивачем було отримано поштовим листом відзив від другого відповідача – Морозової Ганни, згідно якого та додатків до нього вбачається, що Морозова Ганна (Продавець) 16 червня 2021 року уклала Договір купівлі-продажу з Прядко Іваном (Покупцем).

Покупець – Прядко Іван не може вважатися добросовісним набувачем частки у розмірі 1/3 у праві спільної часткової власності на квартиру за Договором купівлі-продажу. Недобросовісність Прядка підтверджується наступними доказами. 22 грудня 2020 року в цивільній справі, за позовом Тичини до Морозової Світлани про стягнення боргу представник відповідача подала до Святошинського районного суду м. Києва заяву про виклик свідків. Одним із зазначених свідків в цій заяві був Прядко Іван. 04 лютого 2021 року Прядко була допитаний, як свідок у вказаній цивільній справі, що

підтверджується відповідною розпискою про присягу свідка і попередження про кримінальну відповідальність.

У подальшому повторно представник відповідача подавав до Святошинського районного суду міста Києва заяву про виклик свідків, в якій знову ж таки, як свідок фігурував Прядко. Свідок Прядко, під час допиту, виступав на стороні відповідача Морозової, будучи близьким другом останньої, не міг не знати про наявність судової справи щодо визнання недійсним договору дарування укладеного між Морозовою та її матір'ю. Повідомити про наявність судового спору, щодо визнання Договору дарування недійсним, та відобразити це в Договорі купівлі-продажу, було прямим обов`язком продавця Морозової Ганни.

Всі ці обставини в своїй сукупності, на думку Тичини, свідчать про недобросовісність Прядка, оскільки набувач знав чи міг знати про наявність перешкод до вчинення правочину. Рішення Святошинського районного суду міста Києва у справі за позовною заявою Тичини до Морозової Світлани про стягнення боргу, набрало законної сили 21 травня 2021 року, а договір купівлі продажу частки у розмірі 1/3 у праві спільної часткової власності на квартиру було укладено 16 червня 2021 року, тобто майже через місяць після набрання рішенням законної сили. Тобто до часу поки рішення не набрало законної сили бажання продавати частку у розмірі 1/3 у праві спільної часткової власності на квартиру в матері Морозової не було.

Зважаючи на все викладене, Тичина, з урахуванням збільшення позовних вимог, просила: визнати недійсним договір дарування 1/3 частки квартири укладений 04 травня 2020 року між Морозовою Світланою та її матір'ю – Морозовою Ганною, застосувати, як спосіб цивільного захисту процедуру реституції, а саме – повернення майна – частки у розмірі 1/3 у праві спільної часткової власності на квартиру первісному власнику – Морозовій Світлані.

Завдання: поміркуйте над ситуацією. Проаналізуйте правові висновки Верховного Суду, викладені при розгляді подібних справ. Як, на вашу думку, має бути вирішено спір?

Тема 5. Земельні спори: судова практика

Питання для обговорення:

1. Критерії розмежування юрисдикції судів.
2. Компетенція цивільних, господарських та адміністративних судів щодо розгляду земельних спорів крізь призму правових висновків Великої Палати Верховного Суду.
3. Юрисдикційність земельних спорів, пов'язаних із наданням дозволу на виготовлення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.
4. Компетенція судів з розгляду земельних спорів щодо передачі земельних ділянок в оренду або надання у власність.

5. Земельні спори під час створення фермерських господарств: питання юрисдикційності.

6. Юрисдикція судів з розгляду спорів щодо державної реєстрації речових прав на земельну ділянку.

7. Юрисдикційність спорів щодо виконання, зміни, продовження чи припинення договорів оренди землі.

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс №1

Фабула справи та аргументи сторін. У травні 2017 року Міньков Л.П. звернувся до суду з позовом до Держреєстратора, у якому просив:

- скасувати рішення відповідача від 10 листопада 2016 року з індексним номером 3333333 про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, яким зареєстровано право постійного користування земельною ділянкою з кадастровим номером 3523181600:02:001:0809 (далі – спірна земельна ділянка) за СФГ «Міньков Л. П.»;

- скасувати запис № 222222 у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень про державну реєстрацію за СФГ «Міньков Л. П.» права постійного користування спірною земельною ділянкою;

- зобов`язати Держреєстратора внести до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень запис про скасування державної реєстрації права постійного користування за СФГ «Міньков Л. П.» спірною земельною ділянкою.

В обґрунтування позовних вимог Міньков Л. П. зазначив, що йому на підставі рішення Маловисківської районної ради народних депутатів Кіровоградської області від 19 листопада 2001 року № 333 надано у користування спірну земельну ділянку для ведення селянського фермерського господарства, на підставі чого 28 листопада 2001 року видано державний акт про право постійного користування землею, зареєстрований у Книзі записів державних актів на право постійного користування землею за № 444.

Після одержання державного акта на право постійного користування землею позивач відповідно до вимог Закону України від 20 грудня 1991 року № 2009-XII «Про селянське (фермерське) господарство» створив та зареєстрував 29 квітня 2002 року СФГ «Міньков Л. П.» керівником якого з 01 грудня 2013 року є Куманець О. В.

Позивачу стало відомо, що спірна земельна ділянка на праві постійного користування належить СФГ «Міньков Л. П.» (інформаційна довідка з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно від 17 березня 2017 року, витяг з Державного земельного кадастру про спірну земельну ділянку від 17 березня 2017 року).

На думку позивача, зміна землекористувача спірної земельної ділянки відбулася внаслідок неправомірних дій відповідача, який на порушення

чинного законодавства України здійснив державну реєстрацію права постійного користування земельною ділянкою за СФГ «Міньков Л. П.», внаслідок чого позивача позбавлено права користування цією земельною ділянкою.

Ухвалою від 10 травня 2018 року Кіровоградський окружний адміністративний суд закрив провадження в цій справі на підставі п. 1 ч.1 ст. 238 КАС України, оскільки справа не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд постановою від 09 липня 2018 року ухвалу суду першої інстанції залишив без змін.

Судові рішення мотивовано тим, що спір стосується права користування земельною ділянкою, відтак правовідносини, що склалися між сторонами, не належать до публічно-правових, а тому не підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства.

Не погодившись із рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій, Міньков Л. П. у касаційній скарзі зазначив, що суди порушили норми процесуального права, що призвело до постановлення незаконних судових рішень. На думку скаржника, відповідач у справі – Держреєстратор є посадовою особою, що здійснює владні управлінські функції та під час виконання повноважень владно керує поведінкою інших суб`єктів правовідносин, а тому в розумінні КАС України він є суб`єктом владних повноважень. Скаржник також зазначив, що питання щодо юрисдикції заявлених ним у цій справі вимог уже було вирішено ухвалою Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 06 липня 2017 року, у якій зазначено, що в цій справі спір про право відсутній, а дослідженню підлягає лише питання правомірності рішення Держреєстратора як суб`єкта владних повноважень.

На підставі викладеного скаржник просив скасувати оскаржувані рішення судів попередніх інстанцій та направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Завдання: проаналізуйте наведену процесуальну ситуацію з точки зору юрисдикційності даного спору, надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. 8 травня 2007 року між Шабельник К. О. та ФГ «Фортуна» укладено договір оренди землі, за яким Шабельник К. О. передав ФГ «Фортуна» в оренду земельну ділянку загальною площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111 строком на п`ять років. Цей договір 28 березня 2008 року був зареєстрований Врадіївським реєстраційним округом МРФ «Центр ДЗК» у Державному реєстрі земель.

Під час дії зазначеного договору оренди Шабельник К. О. 10 січня 2012 року уклав з ФГ «Фортуна» додаткову угоду, відповідно до умов якої

продовжено строк дії договору оренди землі від 10 травня 2007 року на 49 років. Додаткова угода зареєстрована у відділі Держкомзему у Врадіївському районі 06 вересня 2012 року.

ФГ «Фортуна» 20 серпня 2015 року звернулося до Реєстраційної служби Врадіївського районного управління юстиції Миколаївської області із заявою про державну реєстрацію речового права оренди земельної ділянки відповідно до умов, зазначених у додатковій угоді від 06 вересня 2012 року до договору від 10 травня 2007 року. Державний реєстратор рішенням від 05 вересня 2015 року відмовив у державній реєстрації прав та їх обтяжень з посиланням на те, що заявлене право на земельну ділянку з кадастровим номером 0000:00001:11111 вже зареєстровано 12 березня 2015 року за іншим орендарем – ПП «Корунд».

З матеріалів реєстраційної справи щодо земельної ділянки ФГ «Фортуна» дізналося, що запис від 12 березня 2015 року № 111111 про інше речове право оренди ПП «Корунд» внесено до реєстру на підставі рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень від 9 березня 2015 року за індексним № 222222.

Відповідно до інформаційної довідки із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об`єктів нерухомого майна щодо вказаної земельної ділянки від 13 лютого 2018 року, наданої на запит представника позивача, 12 березня 2015 року в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно реєстратором вчинено запис № 33333 щодо речового права оренди ПП «Корунд» на земельну ділянку, належну Шабельник К. О, площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111 строком до 13 травня 2063 року. Запис вчинено на підставі рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень (з відкриттям розділу) від 01 вересня 2015 року за індексним № 44444. Зазначений запис про інше речове право (оренди) перенесено із іншого запису, вчиненого державним реєстратором на підставі рішення від 12 березня 2015 року.

ФГ «Фортуна» звернулося до суду з позовом до Врадіївської РДА, Первомайської РДА Миколаївської області, треті особи – ПП (Приватне підприємство) «Корунд», Шабельник К. О., у якому з урахуванням уточнень просило:

- скасувати рішення Реєстраційної служби Первомайського міськрайонного управління юстиції Миколаївської області від 12 березня 2015 року № 111111 та вчинений на його підставі запис про інше речове право від 9 березня 2015 року № 222222 у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно про державну реєстрацію речового права оренди ПП земельну ділянку площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111 та належну Шабельник К. О.;

- скасувати запис про інше речове право № 33333 у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно про державну реєстрацію речового права оренди ПП «Корунд» на земельну ділянку, належну Шабельник К. О, площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111, строком до 13 травня 2063

року, вчинений на підставі рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень (з відкриттям розділу) за індексним номером 44444 від 01 вересня 2015 року;

- зобов`язати Врадіївську РДА зареєструвати речове право ФГ «Фортуна» щодо оренди земельної ділянки площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111, належної Шабельник К. О.

Позов було мотивовано тим, що позивач є орендарем земельної ділянки на підставі договору оренди землі, укладеного з власником земельної ділянки Шабельник К. О., тому державна реєстрація договору оренди, укладеного між Шабельник К. О. та ПП «Корунд», була здійснена всупереч вимогам Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Миколаївський окружний адміністративний суд постановою від 05 квітня 2016 року позов задовольнив частково.

Одеський апеляційний адміністративний суд ухвалою від 03 липня 2016 року постанову Миколаївського окружного адміністративного суду від 05 квітня 2016 року залишив без змін.

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 28 серпня 2017 року рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував, справу направив на новий розгляд до суду першої інстанції.

Миколаївський окружний адміністративний суд рішенням від 17 березня 2018 року позов задовольнив. Скасував рішення Реєстраційної служби Первомайського міськрайонного управління юстиції Миколаївської області 12 березня 2015 року № 111111 та вчинений на його підставі запис про інше речове право від 9 березня 2015 року № 222222 у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно про державну реєстрацію речового права оренди ПП земельну ділянку площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111 та належну Шабельник К. О. запис про інше речове право № 33333 у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно про державну реєстрацію речового права оренди ПП «Корунд» на земельну ділянку, належну Шабельник К. О., площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111, строком до 13 травня 2063 року, вчинений на підставі рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень (з відкриттям розділу) за індексним номером 44444 від 01 вересня 2015 року Врадіївську РДА зареєструвати речове право ФГ «Фортуна» щодо оренди земельної ділянки площею 4,29 га з кадастровим номером 0000:00001:11111, належної Шабельник К. О.

Одеський апеляційний адміністративний суд постановою від 16 липня 2018 року рішення суду першої інстанції скасував та закрив провадження у справі. Роз`яснив позивачу його право на звернення до суду для захисту своїх прав у порядку господарського судочинства.

Судове рішення мотивовано тим, що, звернувшись із цим позовом, позивач має на меті захистити своє право користування майном шляхом скасування реєстрації речового права, належного третій особі, при цьому права позивача порушені не державною реєстрацією, а діями третьої особи, тому без

правової оцінки відносин між позивачем та третьою особою спір не може бути вирішено, а майнове право не може бути захищене ефективно. Суд апеляційної інстанції дійшов висновку про приватноправовий характер цього спору.

У касаційній скарзі ФГ «Фортуна» просить скасувати рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі рішення суду першої інстанції, обґрунтовуючи свою вимогу тим, що спір у цій справі є публічно-правовим, оскільки оцінці підлягає виключно виконання владних управлінських функцій відповідачів, які в межах спірних правовідносин здійснювали функції державного реєстратора, при цьому вказує, що жодних майнових вимог щодо права користування земельною ділянкою він не заявляв.

У відзиві на касаційну скаргу ПП «Корунд» просить касаційну скаргу залишити без задоволення, а оскаржуване рішення суду апеляційної інстанції - без змін. Зазначає про приватноправовий характер цього спору

Завдання: проаналізуйте наведену процесуальну ситуацію з точки зору юрисдикційності даного спору, надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. У травні 2011 року Губанова О. В. звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати протиправним і скасувати рішення Сільради від 13 грудня 2003 року щодо припинення діяльності Фермерського господарства «Відродження» площею 29,4 га та переведення зазначеної земельної ділянки у землі запасу сільської ради. Обґрунтовуючи позов, Губанова О. В. зазначила, що Сільрада не мала повноважень на припинення діяльності фермерського господарства і позбавлення власника такого господарства, чи як у цьому випадку - його спадкоємців, прав на земельну ділянку, надану йому в довічне успадковуване володіння на підставі державного акта, виданого Немирівською районною радою народних депутатів у червні 1992 року. Не мав відповідач і повноважень на переведення земельних ділянок за межами населеного пункту у землі запасу сільської ради, адже таке вилучення могло бути здійснено виключно районною державною адміністрацією.

У ході розгляду справи було встановлено такі фактичні обставини:

На підставі рішення 7 сесії 20 скликання Немирівської районної ради народних депутатів від 10 червня 1992 року «Про надання земельних ділянок для ведення селянських/ фермерських господарств» Гуревич К. В. видано державні акти на право довічного успадкованого володіння землею, зокрема 29,40 га на території Сільради. 21 січня 1997 року зареєстроване ФГ «Відродження» за адресою: с. Обідне Немирівського району Вінницької області, керівником якого є Гуревич К. В.

Відповідно до пункту 12.2 Статуту Ф.Г. «Відродження» діяльність господарства припиняється у випадках, визначених Законом України «Про селянське (фермерське) господарство». Цим пунктом передбачено, що рішення

про припинення діяльності фермерського господарства приймається районною радою народних депутатів.

У травні 2001 року Гуревич К. В (батько позивача та третьої особи – Гуревич О.К.) помер. Протягом шести місяців з дня його смерті спадщину від імені Гуревич О.К. (малолітнього на час смерті) прийняла його мати Гуревич Т.М та Губанова О.В. (позивач по справі), з урахуванням рішення Немирівського районного суду Вінницької області від 8 грудня 2008 року про визначення додаткового строку для прийняття спадщини, прийняла спадщину 23 січня 2009 року.

13 грудня 2003 року Сільрада на 9 позачерговій сесії 24 скликання прийняла рішення, яким вирішила припинити діяльність ФГ «Відродження» площею 24,9 га і перевести цю земельну ділянку у землі запасу сільської ради.

29 серпня 2005 року розпорядженням РДА затверджено проект землеустрою щодо відведення згаданої земельної ділянки Кірічук Л. С. в оренду для створення фермерського господарства на території Сільради та надано Кірічук Л. С. в оренду терміном на 40 років 27,235 га землі за рахунок земель запасу, в тому числі ріллі – 21,3151 га, чагарників – 4,7548 га та пасовищ – 1,1655 га на території Сільради.

27 лютого 2006 року між РДА та Кірічук Л. С. укладено відповідний договір оренди.

З відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень отримано інформацію, що рішення 7 сесії 20 скликання Немирівської районної ради народних депутатів від 10 червня 1992 року про надання Гуревич К. В. земельних ділянок для ведення селянських/фермерських господарств було предметом перевірки в адміністративній справі № 111111111 за позовом Кірічук Л. С. (поданий у листопаді 2011 року). Так, постановою Вищого адміністративного суду України від 10 березня 2014 року відмовлено в задоволенні позовних вимог Кірічук Л. С. про скасування названого рішення. Суд указав на правомірність прийняття цього рішення та наявність у Гуревич К. В до дня його смерті законних підстав для володіння ФГ «Відродження» та спірною земельною ділянкою.

Предметом судового розгляду була й правомірність вищезгаданого розпорядження РДА про затвердження проекту землеустрою щодо відведення згаданої земельної ділянки Кірічук Л. С. в оренду – справа № 2222222 за позовом Губанова О.В. (поданий у січні 2015 року). Проте ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 12 квітня 2015 року провадження у справі було закрито у зв'язку з непоширенням на неї юрисдикції адміністративних судів.

Крім того, в провадженні Немирівського районного суду Вінницької області знаходиться справа № 333333333 за позовом Губанової О. В., Гуревич О.К. до РДА, Кірічук Л. С. про визнання договору оренди землі недійсним, визнання права власності на спадкове майно в порядку спадкування.

У справі, що розглядається, Немирівський районний суд Вінницької області постановою від 4 серпня 2014 року, залишеною без змін ухвалою

Вінницького апеляційного адміністративного суду від 15 грудня 2014 року, позов задовольнив: рішення Сільради від 13 грудня 2003 року в частині припинення діяльності ФГ «Відродження» площею 29,4 га та переведення цієї земельної ділянки у землі запасу сільської ради скасував.

Ухвалюючи такі рішення, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку, що Сільрада, приймаючи Рішення, вийшла за межі наданих їй повноважень.

30 грудня 2014 року Кірічук Л. С. подав касаційну скаргу, в якій, посилаючись на порушення судами норм процесуального права та неправильне застосування норм матеріального права, просить скасувати рішення судів першої та апеляційної інстанцій і закрити провадження у справі.

Скарга мотивована, зокрема, тим, що цей спір не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства, оскільки земельні спори громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань надання земельної ділянки для ведення фермерського господарства у випадках, передбачених законодавством, а також спори з майнових питань, пов'язаних із земельними відносинами, за участю громадян, що є членами фермерського господарства, їхніх спадкоємців тощо розглядаються за правилами цивільного судочинства.

У судовому засіданні представник позивача заперечив проти задоволення апеляційної скарги, посилаючись на публічно-правовий характер цього спору, законність та обґрунтованість рішень судів першої й апеляційної інстанцій.

Завдання: проаналізуйте наведену процесуальну ситуацію з точки зору юрисдикційності даного спору, надайте обґрунтовану відповідь.

Тема 6. Типові та зразкові справи в адміністративному судочинстві: судова практика

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки типових справ.
2. Процесуальний порядок розгляду і вирішення зразкових справ.
3. Зразкове рішення Верховного Суду: сутність, структура і особливості.
4. Процесуальний порядок розгляду і вирішення типових справ.
5. Судова практика розгляду типових і зразкових справ в адміністративному судочинстві.

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс № 1

Фабула справи та аргументи сторін. Позивачка звернулася до суду із позовом до Відділу УДМС, Управління ДМС, в якому, з урахуванням уточнень, просила: 1) визнати протиправною відмову Відділу УДМС у видачі позивачці паспорта громадянина України у формі книжечки відповідно до Положення про паспорт громадянина України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 26 червня 1992 року № 2503-XII; 2) зобов'язати Відділ УДМС оформити та видати позивачці паспорт громадянина України у формі книжечки відповідно до Положення про паспорт, без передачі будь-яких даних про неї до Єдиного державного демографічного реєстру, без формування (присвоєння) унікального номера запису в Реєстрі, без використання будь-яких засобів Єдиного державного демографічного реєстру; 3) зобов'язати Управління ДМС у подальшому здійснити паспортний облік позивачки згідно з Положенням про паспорт громадянина України, затвердженим Постановою Верховної Ради України від 26 червня 1992 року № 2503-XII, а саме: виключно за прізвищем, іменем та по батькові (ст. ст. 28, 294, 296 Цивільного кодексу України), роком народження та місцем реєстрації.

В обґрунтування заявлених вимог позивачка стверджувала, що паспорт громадянина України може виготовлятися не тільки у формі картки з безконтактним електронним носієм, а й у формі паспортної книжечки. З огляду на чинне на час пред'явлення позову правове регулювання правовідносин, з яких виник спір, позивачка вважала, що позбавлення її як громадянки України права вибору форми документа, що посвідчує особу власника і підтверджує громадянство України, є неправомірним, і за відсутності встановлених Законом № 5492-VI підстав (частина сьома статті 16) відповідач не має права відмовити їй у видачі такого документа, як паспорт громадянина України, у формі паспортної книжечки. Стосовно мотивів, якими керується позивачка при виборі форми (бланка) паспорта громадянина України (що це повинна бути саме паспортна книжечка), то такими, судячи зі змісту позову, є її релігійні переконання та зумовлені ними пересторогу у настанні негативних наслідків для людини в разі формування у Єдиному державному демографічному реєстрі унікального номера, що, у розумінні позивачки, буде аналогом її імені, а в майбутньому – його заміною. Формування унікального номера в Єдиному державному демографічному реєстрі позивачка пов'язує з оформленням паспорта громадянина України саме у вигляді картки з безконтактним електронним носієм, який міститиме її персональні дані. Щодо останніх, то, за змістом позову, згоди на їх обробку вона не надавала і надавати відмовляється з наведених мотивів. Примушування до обробки її персональних і водночас конфіденційних даних з метою оформлення паспорта громадянина України, без якого їй як громадянці не обійтися, розцінює як неправомірне втручання в її особисте життя з боку держави (в особі її органів). У зв'язку з цим позивачка зазначила і про те, що в разі, якщо паспорт громадянина України оформити у вигляді картки з безконтактним електронним носієм інформації, щоразу, коли

виникатиме необхідність у встановленні / ідентифікації її особи, як-от при укладенні цивільно-правового договору, здійснюватиметься обробка її персональних даних, незалежно від того, давала вона на це згоду чи ні, що, поряд з порушенням її конституційних прав, дає також підстави стверджувати про порушення вимог статті 8 Закону України «Про обробку персональних даних».

Представник позивачки подав додаткові пояснення по суті спору, в яких висловив свої міркування щодо позиції відповідачів у цій справі. Зокрема, представник позивачки зазначив, що доводи про неможливість оформлення паспорта громадянина України у вигляді паспортної книжечки є безпідставними, позаяк така можливість на сьогодні є. Представник позивачки вважає, що відповідачі, відмовляючи в оформленні паспорта громадянина України у вигляді паспортної книжечки, обмежилися лише посиланням на норми Закону №5492-VI, залишивши поза увагою інші нормативні акти у цій сфері правовідносин, зокрема Положення про паспорт. З посиланням на положення пункту 3 цього нормативного акта представник позивачки зазначив, що Порядок оформлення і видачі паспорта громадянина України у формі паспортної книжечки затверджено наказом Міністра внутрішніх справ України від 13 квітня 2012 року № 320 і він дотепер є чинним. З огляду на те, що законодавство України все ж дозволяє позивачці отримати паспорт громадянина України у вигляді паспортної книжечки, відмова відповідачів у наданні їй можливості реалізувати таке своє право є неправомірною, порушує як її конституційні права, так і зобов'язання держави, обумовлені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, зокрема щодо заборони втручання у приватне і сімейне життя особи. Представник позивачки наголосив і на тому, що відмова в оформленні паспорта громадянина України є позицією всієї Української православної церкви, а не лише позивачки як однієї з її прихожан, і жодних привілеїв чи переваг порівняно з іншими громадянами у тому, щоб паспорт громадянина України оформляли у вигляді паспортної книжечки, немає. Як і позивачка, її представник також зазначає про неприпустимість заміни імені цифровим ідентифікатором та використання міжнародних стандартів щодо бланків документів, які містять безконтактний носій інформації.

Відповідачі – Управління ДМС та Відділ УДМС у своїх спільних запереченнях на позовну заяву зазначили, що саме Закон № 5492-VI визначає правові та організаційні засади видачі документів, зокрема, що посвідчують особу та підтверджують громадянство. З 1 жовтня 2016 року набрав чинності Закон №1474-VIII, яким внесено низку змін до Закону № 5492-VI. Відповідачі зазначили, що з 1 листопада 2016 року паспорт громадянина України оформляється громадянам України, які досягли чотирнадцятирічного віку лише у формі картки, що містить безконтактний електронний носій, із застосуванням засобів Єдиного державного демографічного реєстру. Щодо документів у формі книжечки, то такими, за поясненнями відповідачів, можуть бути інші документи, передбачені Законом № 5492-VI, але не паспорт

громадянина України. Отож, на виконання пункту 2 Постанови № 302 у територіальних підрозділах ДМС на всій території України розпочато облаштування автоматизованих робочих місць єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами (АРМ ЄІАС УМП). У деяких територіальних підрозділах ДМС такі автоматизовані робочі місця запрацювали раніше, до 1 січня 2016 року, як-от у Відділі ДМС, а в деяких – після цієї дати, однак з 1 листопада 2016 року всі без винятку територіальні підрозділи ДМС розпочали оформлення (незалежно від того, чи вперше, чи у зв'язку з його втратою або необхідністю обміняти) паспортів громадянина України виключно у формі картки з безконтактним електронним носієм із застосуванням засобів Єдиного державного демографічного реєстру за зразком бланка, затвердженого Постановою № 302. Стосовно Положення про паспорт, то таке, стверджують відповідачі, може діяти лише в тій частині, яка не суперечить Закону № 5492-VI (у редакції, викладеній згідно із Законом № 1474-VIII). Відтак, з посиланням на конституційні норми статей 19, 24, 35 Основного Закону, Відділ УДМС та Управління ДМС зазначили й про те, що релігійні переконання конкретної особи не є і не можуть бути підставою для невиконання/порушення приписів закону як з боку такої особи, так і з боку суб'єктів владних повноважень. Відповідачі вважають, що з огляду на чинне правове регулювання спірних правовідносин вони не можуть видати позивачці паспорт громадянина України в іншій формі (паспортної книжечки), ніж та, яку встановлено Законом № 5492-VI та Постановою № 302 і в той спосіб, у який вона просить. Зважаючи на наведене, відповідачі просили відмовити в задоволенні позовних вимог повністю.

Рішення суду. Рішенням Верховного Суду від 26 березня 2018 року у справі № 806/3265/17 у задоволенні позову було відмовлено повністю.

Завдання: проаналізуйте зразкове рішення Верховного суду та подальший рух справи. Які ознаки типовості наведеної справи стали підставою для її розгляду як зразкової? Проаналізуйте висновки Верховного Суду, сформульовані за результатами розгляду зразкової справи, та висловіть свою думку стосовно можливості та шляхів їх застосування при розгляді типових справ.

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. Позивачка звернулася до суду з адміністративним позовом до Бахмутського об’єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області, в якому просила: 1) визнати неправомірними дії Бахмутського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області щодо припинення з 01 квітня 2017 року виплати призначеної за віком пенсії; 2) зобов’язати Бахмутське об’єднане управління Пенсійного фонду України Донецької області відновити виплату призначеної за віком пенсії, з урахуванням заборгованості, що виникла з 01 квітня 2017 року,

шляхом перерахування коштів на поточний рахунок, відкритий в АТ «Ощадбанк»; 3) допустити негайне виконання рішення суду в частині виплати пенсії у межах суми стягнення за один місяць.

Свої вимоги позивачка обґрунтовувала тим, що є пенсіонером та отримує пенсію за віком. У зв'язку з проведенням бойових дій та антитерористичної операції в її населеному пункті вона була вимушена покинути своє постійне місце проживання та переїхати до Бахмутського району Донецької області, де і стала на облік як внутрішньо переміщена особа. Проте відповідач з 01 квітня 2017 року припинив їй виплату пенсії з підстав, не передбачених ст. 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Позивач вважає такі дії незаконними, оскільки вони порушують її право на пенсійне забезпечення.

Відповідач подав заперечення на адміністративний позов, в якому припинення виплати пенсії позивачки пояснював посиланням на постанову Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» (далі – Постанова КМУ № 509), від 05 листопада 2014 року № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» (далі – Постанова КМУ № 637) та від 08 червня 2016 року № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» (далі – Постанова КМУ № 365). Відповідач зазначив, що для подальшого поновлення виплати пенсії позивачці необхідно було звернутися до Бахмутського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області особисто та надати необхідні документи. Відповідач наголошував, що позивач у визначеному законодавством порядку не вживала заходів, спрямованих на отримання належної їй суми пенсійних виплат та у зв'язку з цим не змогла отримувати вказані виплати, тобто реалізувати гарантоване Конституцією право. Відповідач вказував, що позивачем не надано до суду доказів, що вона була позбавлена права і можливості реалізувати своє право на пенсійне забезпечення, гарантоване Конституцією України. На підставі викладеного відповідач вважав, що діяв у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України, Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», підзаконними нормативними актами, прийнятими постановами Кабінету Міністрів України. Крім цього у відзиві відповідач наголошував на тому, що реалізація прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на пенсійне забезпечення здійснюється з урахуванням актів Кабінету Міністрів України, які не визнавались неконституційними та такими, що не відповідають актам вищої юридичної сили, а тому підстав не враховувати їх при здійсненні пенсійного забезпечення внутрішньо переміщеним особам немає. Вказував, що у березні 2017 року від СБУ було отримано інформацію про повернення позивача, яка є внутрішньо переміщеною особою, на тимчасово окуповану територію України, що відповідно до пп. 1 п. 12 Порядку здійснення контролю за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання / перебування, затвердженого Постановою КМУ № 365, є

підставою для припинення виплати пенсії. Відповідач зазначав, що у зв'язку з виявленою недостовірністю відомостей щодо фактичного місця проживання позивача розпорядженням Бахмутського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області від 24 березня 2017 року припинено виплату пенсії позивачу з 01 квітня 2017 року. Враховуючи викладене відповідач вважає, що права позивача порушені не були, у зв'язку з чим у задоволенні позовних вимог їй варто відмовити.

Рішення суду. Рішенням Верховного Суду від 03 травня 2018 року у справі № 805/402/18 адміністративний позов було задоволено повністю.

Завдання: проаналізуйте зразкове рішення Верховного суду та подальший рух справи. Які ознаки типовості наведеної справи стали підставою для її розгляду як зразкової? Проаналізуйте висновки Верховного Суду, сформульовані за результатами розгляду зразкової справи, та висловіть свою думку стосовно можливості та шляхів їх застосування при розгляді типових справ.

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. Позивач звернувся до суду з адміністративним позовом до Головного управління ДФС у Харківській області, в якому просив визнати протиправною та скасувати вимогу Головного управління ДФС у Харківській області про сплату боргу (недоїмки) єдиного соціального внеску у розмірі 8024,60 грн.

Позовні вимоги позивач мотивував тим, що вказана спірна вимога є необґрунтованою, протиправною, прийнятою з порушенням вимог чинного податкового законодавства та законодавства у сфері загальнообов`язкового державного соціального страхування, тому підлягає скасуванню. Зокрема, позивач зазначив, що він є фізичною особою-підприємцем, перебуває на спрощеній системі оподаткування; здійснює діяльність за кількома видами: КВЕД 69.10 «Діяльність у сфері права» (основний), 74.90 «Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.», 66.21 «Оцінювання ризиків та завданої шкоди» та поряд із цим є судовим експертом з правом проведення автотоварознавчих експертиз за спеціальністю 12.2 «Визначення вартості колісних транспортних засобів та розміру збитку, завданого власнику транспортного засобу», який здійснює свою діяльність на підставі свідоцтва № 1836, виданого Міністерством юстиції України.

Позовна заява обґрунтована трьома групами доводів:

1) Щодо сплати єдиного внеску фізичною особою-підприємцем, яка перебуває на спрощеній системі оподаткування, та особою, яка здійснює незалежну професійну діяльність за результатами здійснення однієї діяльності.
Посилаючись на положення пунктів 63.1., 63.2., 63.5. статті 63, пунктів 65.2., 65.4. статті 65 Податкового кодексу України, які регулюють порядок обліку платників податків та порядок обліку самозайнятих осіб, позивач доводить, що

особа взята на облік як самозайнята особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, не повинна повторно ставати на облік та подавати документи як особа, яка здійснює незалежну професійну діяльність, і наголошує на тому, що оскільки його судово-експертна діяльність підпадає під визначення незалежної професійної діяльності, то доходи, отримані від здійснення такої діяльності, підлягають оподаткуванню згідно зі статтею 178 Податкового кодексу України лише у випадку, якщо така особа не зареєстрована як фізична особа-підприємець.

2) Щодо обґрунтованості визначеної відповідачем суми заборгованості зі сплати єдиного внеску. Посилаючись на положеннях пункту 2 частини першої статті 1, пунктів 4, 5 частини першої статті 4, пункту 3 частини першої статті 7, частини п`ятої статті 8 Закону № 2464-VI та факти сплати єдиного внеску кожного місяця 2018 року в розмірі мінімального страхового внеску, позивач доводить, що виконання вимоги призведе до подвійної сплати єдиного внеску за результатами здійснення тієї ж самої господарської діяльності. Звертає увагу суду на те, що вимогою не визначено періоду, за який утворилася заборгованість, та не наведено детального розрахунку недоїмки в розрізі кожного місяця.

3) Позивач обґрунтовує порушення своїх прав, свобод та інтересів оскарженим актом індивідуальної дії, прийнятим без урахування принципів «законності», «належного урядування», з посиланням на положення частини другої статті 19 Конституції України, правову позицію, висвітлену Європейським судом з прав людини в рішенні у справі «Рисовський проти України» (Rysovsky v.Ukraine) від 20 жовтня 2011 року.

Відповідач позову не визнав та просив відмовити у його задоволенні в повному обсязі. В обґрунтування своїх заперечень послався на положення пункту 1 частини другої статті 6, частини дванадцятої статті 9, пункту 4 частини першої статті 4, пункту 5 частини першої статті 4 Закону № 2464-VI, зазначивши, що особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність та одночасно є фізичними особами-підприємцями, мають сплачувати єдиний внесок як фізичні особи-підприємці та як особи, що здійснюють незалежну професійну діяльність. Відповідач також звернув увагу суду на порядок нарахування та обчислення єдиного внеску, визначений Законом № 2464-VI з урахуванням змін, унесених Законом України від 06 грудня 2016 року № 1774-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (чинні з 01 січня 2017 року) та положення норм, які визначають базу нарахування єдиного внеску осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, і фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування, внаслідок чого зробив висновок, що з 01 січня 2017 року особа, яка провадить незалежну професійну діяльність та не отримує доходу (прибутку) у звітному році або окремому місяці звітного року від такої діяльності, зобов`язана визначити базу нарахування єдиного внеску, незважаючи на наявність статусу фізичної особи-підприємця. Серед іншого, відповідач також акцентував увагу на процедурі взяття на облік платників податків (Порядок № 1588), яка передбачає, що якщо

фізична особа зареєстрована як підприємець і при цьому провадить незалежну професійну діяльність, така фізична особа обліковується в контролюючих органах як фізична особа-підприємець з ознакою провадження незалежної професійної діяльності.

Відповідач вважає, що позивач як фізична особа-підприємець і особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, та отримує доходи від цієї діяльності, зобов`язаний формувати та подавати до органів доходів і зборів окремі звіти відповідно до пункту 16 розділу IV Порядку № 435.

Контролюючий орган зазначив, що в результаті встановлення позивачу як фізичній особі-підприємцю ознаки незалежної професійної діяльності до ІКП з КБК 71040000 в автоматичному режимі було проведено нарахування єдиного внеску як фізичній особі-підприємцю та як фізичній особі, яка провадить незалежну професійну діяльність.

Рішення суду. Рішенням Верховного Суду від 02 вересня 2019 року у справі № 520/3939/19 позовні вимоги було задоволено.

Завдання: проаналізуйте зразкове рішення Верховного суду та подальший рух справи. Які ознаки типовості наведеної справи стали підставою для її розгляду як зразкової? Проаналізуйте висновки Верховного Суду, сформульовані за результатами розгляду зразкової справи, та висловіть свою думку стосовно можливості та шляхів їх застосування при розгляді типових справ.

Кейс № 4

Фабула справи та аргументи сторін. Позивач звернувся до Львівського окружного адміністративного суду з позовом до Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача: Недержавна некомерційна професійна організація «Національна асоціація адвокатів України» в особі Ради адвокатів України, Рада адвокатів Львівської області, в якому вимагав:

1) визнати протиправними дії НАЗК щодо визначення (визнання) позивача суб`єктом декларування, а саме – особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або прирівняним до них;

2) визнати протиправними дії НАЗК щодо повідомлення позивачу про неподання декларації за 2020 рік шляхом скерування листа з повідомленням;

3) визнати протиправними дії НАЗК щодо визначення обов`язку позивача подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування в порядку, визначеному частиною першою статті 45 Закону України «Про запобігання корупції»;

4) стягнути на користь позивача з НАЗК завдану немайнову (моральну) шкоду в розмірі 1 500 000,00 гривень.

Суть спору, що виник між сторонами, полягає у тому, чи належить позивач, який є адвокатом і одночасно членом дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Львівської області, до суб`єктів декларування у значенні підпункту «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», а відтак чи правомірними є оспорені дії НАЗК.

Через деякий час після відкриття провадження у справі суддя Львівського окружного адміністративного суду звернувся до Верховного Суду із поданням про розгляд адміністративної справи за відповідним позовом як зразкової.

До подання суддею було долучено копії позовної заяви, відзиву на позовну заяву, ухвали про відкриття провадження у цій справі, а також ухвали (як Львівського окружного адміністративного суду, так і інших адміністративних судів) про відкриття провадження, взяті з Єдиного державного реєстру судових рішень, у підтвердження того, що у провадженні судів першої інстанції є (типові) справи, на кшталт цієї, загальна кількість яких визначає доцільність ухвалення зразкового рішення.

Мотивуючи доцільність розгляду цієї справи Верховним Судом як зразкової суддя, серед іншого, зазначив про підстави позову і доводи позивача стосовно помилкового, з погляду останнього, трактування і застосування відповідачем положень частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Поряд із цим у поданні було зазначено, що в провадженні Львівського кружного адміністративного суду є ще дві справи з аналогічними вимогами і суб`єктним складом, на підтвердження чого долучено ухвали про відкриття провадження. Окрім того, за текстом подання, подібні справи є також в інших адміністративних судах України, на підтвердження чого до подання долучено ще шість ухвал про відкриття провадження в адміністративній справі. В усіх наведених справах (загалом зазначено про вісім справ, окрім тієї, в якій суд звернувся з поданням) оспорюються дії суб`єкта владних повноважень (НАЗК) щодо застосування окремих положень Закону № 1700-VII і Закону № 5076-VI, які за своїми ознаками є визначальними для віднесення справи до типової, адже: у всіх справах один і той самий відповідач, спір виник з аналогічних підстав, спірні відносини регулюються одними нормами права, позивачі заявили, по суті, аналогічні позовні вимоги (про визнання дій [НАЗК] протиправними), хоч і з незначними відмінностями у їх формулюванні. Кількість цих справ, на думку судді – ініціатора подання, визначає доцільність ухвалення зразкового рішення.

Рішення суду. За результатами розгляду подання судді Львівського окружного адміністративного суду, Верховний Суд своєю ухвалою від 30 листопада 2021 року у справі № 380/9315/21 відмовив у відкритті провадження у зразковій справі.

Завдання: проаналізуйте ухвалу Верховного Суду про відмову у відкритті провадження у зразковій справі та визначте, які конкретно підстави були покладені в основу такого рішення. Поміркуйте над тим, чи можливо було б у

наведеній ситуації щось змінити для того, щоб Верховний Суд ухвалив позитивне рішення про прийняття справи до свого провадження як зразкової?

Тема 7. Процесуальні документи у судових спорах: методика складання, судова практика

Питання для обговорення:

1. Типи процесуальних документів у судових спорах.
2. Письмові заяви по суті справи: методика складання та порядок подання.
3. Заяви з процесуальних питань: методика складання та порядок подання.
4. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм процесуального права, які охоплюють питання порядку складання і подання процесуальних документів у різних формах судочинства.

Перелік кейсів для обговорення:

Кейс № 1

Фабула справи та аргументи сторін. У лютому 2021 року Журко М. С., ТОВ АК «Самара» звернулися з позовом до ТОВ «Український Промисловий Банк», ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» про визнання кредитора таким, що втратив право вимоги та припинення зобов`язань за кредитним та іпотечним договорами.

Ухвалою Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 27 квітня 2021 року забезпечено позов Журко М. С., ТОВ АК «Самара» до ТОВ «Український Промисловий Банк», ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» про визнання кредитора таким, що втратив право вимоги та припинення зобов`язань за кредитним та іпотечним договорами.

Постановою Дніпровського апеляційного від 21 вересня 2021 року апеляційну скаргу ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» задоволено, ухвалу Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 27 квітня 2021 року про забезпечення позову скасовано та в задоволенні заяви ТОВ АК «Самара» про забезпечення позову відмовлено.

Рішенням Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 25 жовтня 2021 року позов Журко М. С., ТОВ АК «Самара» до ТОВ «Український Промисловий Банк», ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста», про визнання кредитора таким, що втратив право вимоги та припинення зобов`язань за кредитним та іпотечним договорами задоволено повністю.

У листопаді 2021 року ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» подало апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.

Ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 17 грудня 2021 року відрито провадження за апеляційною скаргою ТОВ «ФК «Інвестохіллс Веста» на рішення Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 25 жовтня 2021 року, та ухвалою від 28 грудня 2021 року справу призначено до апеляційного розгляду.

Ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 26 січня 2022 року в задоволенні заяви представника Журко М. С.. про забезпечення позову відмовлено.

У лютому 2022 року представник ТОВ АК «Самара» – Зінченко Л.М. звернулася до Дніпровського апеляційного суду із заявою про забезпечення позову.

До заяви про забезпечення позову представник Зінченко Л.М. додала: квитанцію про сплату судового збору, в якій платником зазначено ТОВ АК «Самара»; копію ордеру на представництво адвокатом ТОВ АК «Самара» позивача в Царичанському районному суді Дніпропетровської області.

За змістом заява була мотивована тим, що один із відповідачів дійсно намагається здійснити дії щодо відчуження спірного нерухомого майна.

Ухвалою Дніпровського апеляційного суду заяву представника про забезпечення позову задоволено частково – заборонено до набрання законної сили судовим рішенням – державним реєстраторам, реєстраторам здійснювати дії щодо внесення до ДРРП записів про відчуження, зміни власника стосовно спірного майна.

На цю ухвалу було подано касаційну скаргу одним із відповідачем з наступними аргументами:

- повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (частина четверта статті 62 ЦПК України).
- у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання (частина восьма статті 62 ЦПК України).
- письмові заява, клопотання чи заперечення підписуються заявником чи його представником.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішено дану процесуальну ситуацію та надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 2

Фабула справи та аргументи сторін. У квітні 2021 року ТОВ «Перша фінансова група» звернулося із заявою про заміну сторони у справі шляхом заміни стягувача його правонаступником. Внаслідок декількох правочинів із відступлення права вимоги, ТОВ «Перша фінансова група» стало кредитором замість ПАТ «УкрЕксімбанк», і планувало стягнути грошові кошти по кредиту

з двох фізичних осіб – з урахуванням того, що рішення суду про їх стягнення вже було. Рішенням суду першої інстанції, що було підтримано апеляційною інстанцією заяву ТОВ «Перша фінансова група» задоволено.

Один із боржників подав касаційну скаргу. Він, з поміж іншого, мотивував її тим, що заява про заміну сторони у справі не підписана генеральним директором ТОВ «Перша фінансова група», оскільки всупереч вимог ЦПК України підпис від імені генерального директора виконано за допомогою факсиміле, а не власноруч підписантом.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішено дану процесуальну ситуацію та надайте обґрунтовану відповідь.

Кейс № 3

Фабула справи та аргументи сторін. Резидентом України – ТОВ «Схід» було укладено контракт із резидентом Швейцарії на постачання нафтопродуктів та ввезено партію товару – альфаметилстірольну фракцію, який було заявлено до розмитнення. Товар визначений за кодом УКТ ЗЕД 29029000000. Проте митницею було взято проби й зразки для митного оформлення, за результатами дослідження яких, Дніпропетровським відділом з питань експертиз та досліджень Департаменту податкових та митних експертиз ДФС складено висновок, на підставі якого код товару УКТ ЗЕД 2902900000 змінено на код УКТ ЗЕД 2707509000.

Не погодившись із рішенням митниці, ТОВ «Схід» звернулося до суду з позовом, в якому просило визнати протиправним рішення про визначення нового коду товару та зобов'язати відповідача оформити придбаний товар за первісним кодом УКТ ЗЕД.

Позивач обґрунтовував свої вимоги, зокрема тим, що всупереч приписів частини другої статті 356 Митного кодексу України керівником органу доходів і зборів не приймалось вмотивоване письмове рішення про взяття проб (зразків) товарів. При цьому відповідачем не доведено, у чому полягала складність класифікації товару, що зумовило звернення із запитом до експертної установи ДФС України. Так до митних декларацій були долучені надані виробником технічні умови товару, паспорти безпеки хімічної продукції, сертифікати якості із зазначенням показників якості, що відповідають товару, задекларованому позивачем за первісним кодом УКТ ЗЕД. Позивач вважає, що він правомірно вказав у митних деклараціях саме ті характеристики товару, а також код товарної позиції, що були зазначені виробником та експортером продукції в усіх товаросупровідних документах.

Рішенням суду першої інстанції позов ТОВ «Схід» задоволено, а рішення про визначення коду товару митницею – скасовано. Крім зобов`язання митниці оформити придбаний товар за кодом УКТ ЗЕД вказаним позивачем, стягнуто з митниці на користь позивача судові витрати з оплати судового збору та витрати, пов`язані з проведенням експертизи. Суд апеляційної інстанції це

рішення скасував в частині стягнення з митниці ДФС витрат, пов'язаних з проведенням експертизи (оскільки вказане дослідження проводилось за ініціативою ТОВ «Схід» до звернення до суду з позовом), в іншій частині рішення було залишено без змін. Митниця подала касаційну скаргу.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, рішення попередніх інстанцій скасував, а справу направив на новий розгляд до суду першої інстанції.

Завдання: поміркуйте над тим, як має бути вирішено дану процесуальну ситуацію з точки зору обґрунтованості призначення та проведення експертного дослідження.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни **«Судові спори: актуальні проблеми матеріального та процесуального права»** передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквіумів.

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою *підсумкового контролю* знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Шкала підсумкового педагогічного контролю:

Оцінка за шкалою ECTS	**Визначення**	**Оцінка за національною шкалою**	**Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ**
A	**Відмінно** – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	**Дуже добре** – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	**Добре** – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	**Задовільно** – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	**Достатньо** – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	**Незадовільно** – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	**Незадовільно** – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ СПОРИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА»

1. Судові спори (litigation) як окрема сфера юридичної практики.
2. Застосування принципів приватного права у судовій практиці.
3. Значення принципів при тлумаченні норм приватного права.
4. Значення принципів при тлумаченні договору.
5. Окремі доктрини як прояви добросовісності (venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки), доктрина uberrima fides).
6. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдань та практики Європейського суду з прав людини.
7. Адміністративна юрисдикція: проблеми розмежування.
8. Проблемні питання підсудності адміністративних справ у світлі судової практики.
9. Особливості зміни підсудності адміністративних справ у зв’язку з проведенням антитерористичної операції та в умовах воєнного стану.
10. Передача справи з одного суду до іншого.
11. Поняття касаційного провадження.
12. Суд касаційної інстанції та його повноваження.
13. Право касаційного оскарження судових рішень у адміністративних та господарських справах.
14. Підстави касаційного оскарження судових рішень.
15. Практика застосування процесуальних «фільтрів» Верховним Судом у адміністративних та господарських справах.
16. Касаційна скарга: зміст, строк та порядок подання.
17. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги, відмова у відкритті касаційного провадження крізь призму практики Верховного Суду в адміністративних та господарських справах.
18. Відкриття касаційного провадження, призначення касаційної скарги до розгляду.
19. Межі касаційного перегляду судових рішень.
20. Розгляд адміністративних та господарських справ у судовому засіданні та за наявними матеріалами справи (письмове провадження).
21. Судове засідання суду касаційної інстанції. Нарадча кімната.
22. Постанова суду касаційної інстанції.
23. Окрема думка судді Верховного Суду.
24. Процесуальні механізми забезпечення єдності судової практики в адміністративних та господарських справах: передача справ на розгляд палати, об’єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.
25. Історія формування фраудорних правочинів.
26. Конкурсне і позаконкурсне оспорювання правочинів.

27. Фраудаторні правочини та їх відмежування від фіктивних правочинів.

28. Особливості кваліфікації як фраудаторних різних видів правочинів.

29. Інші фраудаторні конструкції.

30. Критерії розмежування юрисдикції судів.

31. Компетенція цивільних, господарських та адміністративних судів щодо розгляду земельних спорів крізь призму правових висновків Великої Палати Верховного Суду.

32. Юрисдикційність земельних спорів, пов’язаних із наданням дозволу на виготовлення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

33. Компетенція судів з розгляду земельних спорів щодо передачі земельних ділянок в оренду або надання у власність.

34. Земельні спори під час створення фермерських господарств: питання юрисдикційності.

35. Юрисдикція судів з розгляду спорів щодо державної реєстрації речових прав на земельну ділянку.

36. Юрисдикційність спорів щодо виконання, зміни, продовження чи припинення договорів оренди землі.

37. Поняття та ознаки типових справ.

38. Процесуальний порядок розгляду і вирішення зразкових справ.

39. Зразкове рішення Верховного Суду: сутність, структура і особливості.

40. Процесуальний порядок розгляду і вирішення типових справ.

41. Судова практика розгляду типових і зразкових справ в адміністративному судочинстві.

42. Типи процесуальних документів у судових спорах.

43. Письмові заяви по суті справи: методика складання та порядок подання.

44. Заяви з процесуальних питань: методика складання та порядок подання.

45. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм процесуального права, які охоплюють питання порядку складання і подання процесуальних документів у різних формах судочинства.

ТЕМАТИКА ПІДСУМКОВИХ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОБІТ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ СПОРИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА»

1. Жорстокість законів перешкоджає їх дотримання (Шарль Луї Монтеск'є).

2. Чим суворіше закон, тим м'якше має бути його тлумачення (Бауржан Тойшибеков).

3. Закон цінний не тому, що він закон, а тому, що в ньому міститься справедливість (Генрі Уорд Бічер).

4. Суддя – це закон, що говорить а закон – це німий суддя (Марк Тулій Цицерон).

5. Відомо, що суть справи – це область самих позовників, між тим як форма – це надбання суддів (П'єр Опостен Бомарше).

6. Справа адвоката – не доводити справи до суду (Илайхью Рут).

7. Рівність – це право, але ніяка сила на землі не зробить його фактом (Оноре де Бальзак).

8. Закони повинні мати для всіх однаковий зміст (Шарль Луї Монтеск'є).

9. Справа судді – тлумачити закон, а не дарувати його (Ф. Бекон).

10. Те, що прийнято без доказів, може бути відкинуто без доказів (Евклід).

11. Обставини змінюються, принципи ніколи (Оноре де Бальзак).

12. Принципи являють собою не тільки умоглядне правило, але й усвідомлене почуття (Іммануїл Кант).

13. Прецедент закріплює принцип (Бенджамін Дізраелі).

14. Численність законів у державі є те ж, що велика кількість лікарів: ознака хвороби і безсилля (Ф. Вольтер).

15. Значення принципів при тлумаченні норм приватного права.

16. Значення принципів при тлумаченні договору.

17. Окремі доктрини як прояви добросовісності (venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки), доктрина uberrima fides).

18. Конкуренція юрисдикцій – сучасний стан проблеми.

19. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдань та практики Європейського суду з прав людини.

20. Особливості зміни підсудності адміністративних справ у зв’язку з проведенням антитерористичної операції та в умовах воєнного стану.

21. Застосування процесуальних «фільтрів» Верховним Судом у адміністративних та господарських справах.

22. Розгляд адміністративних та господарських справ у судовому засіданні та за наявними матеріалами справи (письмове провадження).

23. Процесуальні механізми забезпечення єдності судової практики в адміністративних та господарських справах: передача справ на розгляд палати, об’єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

24. Історія формування фраудорних правочинів.

25. Конкурсне і позаконкурсне оспорювання правочинів: судова практика.

26. Фраудаторні правочини та їх відмежування від фіктивних правочинів.

27. Особливості кваліфікації як фраудаторних різних видів правочинів.

28. Компетенція цивільних, господарських та адміністративних судів щодо розгляду земельних спорів крізь призму правових висновків Великої Палати Верховного Суду.

29. Поняття та ознаки типових справ. Процесуальний порядок розгляду і вирішення зразкових справ.

30. Процесуальний порядок розгляду і вирішення типових справ. Судова практика розгляду типових і зразкових справ в адміністративному судочинстві.